

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Національний університет «Острозька академія»
Факультет політико-інформаційного менеджменту
Кафедра психолого-педагогічних дисциплін

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО НАПИСАННЯ
ВИПУСКНИХ РОБІТ ЗА НАПРЯМОМ «ПСИХОЛОГІЯ»**

Укладачі: доц., к.психол.н. Матласевич О.В., викл. Волошина В.О.

Острог – 2013

Затверджено на засіданні навчально-методичної ради

Національного університету «Острозька академія»

Протокол № 3 від 24 січня 2013 року

Рецензенти:

Каламаж Р.В., доктор психологічних наук, професор, проректор з навчально-виховної роботи Національного університету «Острозька академія»;

Лисиця А.В., кандидат біологічних наук, доцент, завідувач лабораторії диференційної діагностики Інституту сільського господарства Західного Полісся НААН України

Методичні рекомендації до написання випускних робіт за напрямом «Психологія / Укл. Матласевич О.В., Волошина В.О. – Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2013. - ___ с.

Методичні рекомендації призначені для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» та «магістр» спеціальності «Психологія» і висвітлюють основні питання, пов'язані з написанням та оформленням бакалаврської та магістерської робіт. В методичних рекомендаціях наведено поетапну процедуру організації бакалаврського та магістерського дослідження, розкрито вимоги до структури випускної роботи, рекомендації щодо оформлення результатів досліджень студентів, порядок захисту випускної роботи, а також необхідні додатки. Крім того, методичні розробки містять вимоги до написання бакалаврських та магістерських робіт відповідно до міжнародного зразка АРА (Американської Асоціації Психологів).

ЗМІСТ

Вступ.....	2..
Розділ 1. Вимоги до написання бакалаврської роботи відповідно до зразка МОНмолодьспорту України... ..	4
1.1. Вимоги до написання бакалаврських робіт з психології	4...
1.2. Основні вимоги до бакалаврської роботи з психології (спрощений варіант)	34
1.3. Структура емпіричного (експериментального) дослідження	35
Розділ 2. Методичні рекомендації для написання магістерської роботи з психології.....	37
2.1. Вимоги до написання магістерської роботи.....	37
2.2. Основні вимоги до магістерської роботи з психології (спрощений варіант)	42
Розділ 3. Вимоги до написання випускної роботи згідно міжнародного зразка APA.....	43
3.1. Загальні та етичні норми до оформлення випускних робіт англійською мовою.....	43
3.2. Структура англійської випускної роботи.....	44
3.3. Особливості оформлення кваліфікаційної (магістерської) роботи.....	49
Розділ 4. Рекомендації до написання відгуку та рецензії на випускну роботу.....	53
4.1. Рекомендації до написання відгуку наукового керівника.....	53.
4.3 Рекомендації до написання рецензії на випускну роботу	54.
Висновки.....	54
Список використаних джерел.....	
Додатки.....	

ВСТУП

Наукові дослідження є обов'язковою складовою освітньої програми підготовки фахівця з вищою освітою, їх особливістю є те, що на відміну від навчальної складової програми, яка є переважно стандартизованою, наукові дослідження набувають більш індивідуалізованого характеру з урахуванням професійної спрямованості майбутнього фахівця, а також освітніх потреб особистості. Кінцевим результатом наукових досліджень на освітньо-кваліфікаційних рівнях бакалавра та магістра є випускна (кваліфікаційна) робота.

Кваліфікаційна робота - це кваліфікаційне навчально-наукове дослідження студента, яке виконується на завершальному етапі навчання студента у вищому закладі освіти.

Кваліфікаційна робота - це самостійна творча робота, яка відображає рівень теоретичних знань і практичних навичок випускника, його здатність до професійної діяльності як фахівця.

Виконання кваліфікаційних робіт є заключним етапом навчання студентів на бакалавраті. **Мета кваліфікаційної роботи** полягає у: систематизації, закріпленні, розширенні теоретичних і практичних знань зі спеціальності, застосування цих знань при вирішенні конкретних наукових і виробничих завдань; розвитку навичок самостійної роботи і оволодіння методикою дослідження та експериментування; з'ясування питання щодо підготовленості студентів до самостійної роботи в сучасних умовах.

Можна виділити такі **види кваліфікаційних робіт** з психології:

- *дослідницько-аналітична;*
- *кваліфікаційна робота у сфері практичної психології (методично-конструююча).*

Перевага підготовки та захисту кваліфікаційних робіт полягає передусім у тому, що їх підготовка і захист органічно входять до змісту навчання майбутнього психолога, забезпечують поглиблення та розширення (в галузі певної проблеми) теоретичних знань, практичних умінь, удосконалення навичок самостійної роботи студентів, творчої діяльності і наукових досліджень, вбирають вивчення та узагальнення передового психологічного досвіду, літературне оформлення результатів виконаної роботи.

Успішний захист кваліфікаційної роботи є підставою для присвоєння випускнику Державною екзаменаційною комісією (ДЕК) кваліфікації відповідно до чинного «Переліку кваліфікацій», розробленого Міністерством освіти і науки України та видання йому державного документа про вищу освіту.

Кваліфікаційна робота – це досить складна форма самостійної, творчої роботи, тому у студентів часто виникає багато запитань стосовно вимог до змісту, структури, оформлення, процедури захисту таких досліджень. Крім того, у літературі, присвяченій правилам виконання і порядку захисту дипломних, недостатньо висвітлені питання, пов'язані власне з

психологічними дослідженнями. Тому виникла потреба у підготовці методичних рекомендацій з написання та захисту випускних робіт для студентів спеціальності „Психологія”. Окрім того, при кафедрі психолого-педагогічних дисциплін НаУОА функціонує Науково-дослідна лабораторія когнітивної психології. В рамках Лабораторії виконується низка наукових досліджень із напрямку «Когнітивна психологія». З метою впровадження та вдосконалення науково-дослідних методів кафедра психолого-педагогічних дисциплін спільно із Науково-дослідною лабораторією когнітивної психології адаптували Міжнародні вимоги до оформлення емпіричних досліджень Американської Асоціації Психологів (АРА). Як результат проробленої роботи були розроблені вимоги до оформлення англійськомовних випускних робіт. Це дасть змогу опанувати основні особливості оформлення наукових досліджень міжнародного зразка.

Методичні рекомендації до написання випускної роботи з психології складаються з 4 розділів.

В першому розділі подано вимоги до написання бакалаврської роботи з психології згідно зразка МОНМС України.

Другий розділ описує вимоги до написання магістерської роботи з психології згідно зразка МОНМС України.

Третій розділ присвячений опису вимог до написання випускної роботи згідно міжнародного зразка АРА, що включає: загальні та етичні норми оформлення випускної роботи англійського зразка; опис структурних частин випускної роботи міжнародного зразка; особливості оформлення тексту.

В четвертому розділі висвітлено вимоги та рекомендації до захисту студентами своїх наукових досліджень перед Державною Екзаменаційною Комісією (ДЕК) та рекомендації щодо написання відгуку науковими керівникам випускних робіт та рецензії на випускну роботу.

Окрім того, методичні рекомендації містять низку Додатків, де подано усі необхідні зразки оформлення студентами структурних частин випускних робіт.

РОЗДІЛ 1. ВИМОГИ ДО НАПИСАННЯ БАКАЛАВРСЬКОЇ РОБОТИ ВІДПОВІДНО ДО ЗРАЗКА МОНМС УКРАЇНИ

1.1. ВИМОГИ ДО НАПИСАННЯ БАКАЛАВРСЬКИХ РОБІТ З ПСИХОЛОГІЇ

Вимоги до бакалаврської роботи в науковому відношенні вищі, ніж до курсової роботи, однак нижчі, ніж до магістерської. Таким чином, у кваліфікаційній роботі студент повинен:

- показати міцні теоретичні знання з обраної теми та вміння проблемно їх застосовувати;
- обґрунтувати актуальність теми, відповідність її сучасному стану і перспективам розвитку психологічної науки, практичним задачам і загальним цілям виконання кваліфікаційних робіт у ВУЗі;
- вивчити і критично проаналізувати монографічну і періодичну літературу з теми кваліфікаційної роботи;
- дати характеристику історії проблеми, яка досліджується, та практичного стану;
- вміти визначати предмет, цілі та методи дослідження, показати уміння та навички в проведенні експерименту, його аналізу;
- вміти узагальнювати результати, обґрунтовувати висновки і практичні рекомендації.

Слід зауважити, що студент не може обмежуватися реферуванням літературних джерел або простим описом тієї чи іншої проблеми, він відтворює творчу роботу на основі глибокого вивчення теорії та історії питання практики, передового та особистого досвіду, виходячи з результатів проведених ним спостережень та психологічних експериментів.

Загальними вимогами до кваліфікаційної роботи є:

- цільова спрямованість;
- чітка побудова;
- логічна послідовність викладу матеріалу;
- глибина дослідження і повнота висвітлення питань;
- переконливість аргументацій;
- стислість і точність формулювань;
- конкретність викладу результатів роботи;
- доказовість висновків і обґрунтованість рекомендацій;
- грамотне оформлення.

Кваліфікаційна робота повинна бути виконана державною мовою. В окремих випадках, за рішенням кафедри психолого-педагогічних дисциплін Національного університету «Острозька академія», кваліфікаційна робота може виконуватися іноземною (англійською) мовою. У кваліфікаційній роботі не повинно бути переписаних із підручників положень і формулювань, а допускаються лише посилання на них.

Кваліфікаційна робота умовно поділяється на дві частини: *реферативну* (аналіз

досліджуваної проблеми) та *емпіричну*.

У реферативній частині студенти повинні:

- відібрати існуючу інформацію, необхідну для повного висвітлення досліджуваної проблеми, відокремити цю інформацію від другорядної;
- узагальнити та класифікувати інформацію, зокрема, у вигляді структурно-логічних схем;
- знайти невирішені проблеми досліджуваної теми, дискусійні питання та підходи до окремих проблем, визначити ступінь достовірності інформації, яка міститься в літературі, її доказовість.

В емпіричній частині повинне бути вирішене конкретне завдання наукової психології, пов'язане з досліджуваною проблемою, і в письмовому варіанті представлені обґрунтування методів, використаних у роботі, опис ходу роботи та її результатів.

При виконанні емпіричної частини кваліфікаційної роботи **студент повинен здійснити:**

- планування емпіричного дослідження та прогнозування достовірності отриманих результатів;
- вибір методів та підбір методик для перевірки гіпотези емпіричного дослідження (з повною змістовною назвою методики, аббревіатурою назви, якщо вона є, і посиланням на автора методики в дужках (за І.І. Іваненком); якщо автора методики не вказано (за викладом В.В. Петренка); якщо необхідно, вказується і автор модифікації);
- практичне оволодіння методикою емпіричного дослідження як засобу вирішення науково-дослідного завдання;
- кількісну та якісну обробку даних емпіричного дослідження;
- повний, стилістично правильний та грамотний опис процесу та результатів емпіричного дослідження;
- унаочнення (схеми, діаграми, графіки) та інтерпретацію емпіричного дослідження;
- формулювання висновків, отриманих у результаті емпіричного дослідження, рекомендацій щодо їх використання.

Кваліфікаційна робота у сфері практичної психології також має реферативну частину, в якій подано аналіз літератури. Основне завдання роботи такого типу полягає у підборі, адаптації або формуванні методик психодіагностики чи психологічного консультування, програм формування, тренінгу, психокорекції, психологічної профілактики, реабілітації або просвіти. При цьому повинно бути вирішене конкретне завдання практичної психології та в письмовому вигляді представлені обґрунтування та опис мети, завдань, використаних форм, методів і методик практичної роботи, її ходу та результатів. Відповідна розробка повинна мати новизну і практичну значущість (розгорнуті, зрозумілі для клієнта

рекомендації).

При підготовці розробки в галузі практичної психології **студент повинен:**

- обґрунтувати актуальність завдання, на вирішення якого спрямована робота;
- визначити об'єкт, предмет, мету та завдання, на вирішення яких спрямована розроблена методика;
- охарактеризувати новизну розробленої чи адаптованої методики;
- спланувати основні етапи розробки (або адаптації) методики практичної психологічної роботи;
- підібрати методи та методики для вирішення поставленого завдання практичної психології;
- повно, стилістично та грамотно описати процес та результати практичної психологічної роботи;
- кількісно та якісно проаналізувати ефективність проведеної практичної психологічної роботи, унаочнити її (подати схеми, діаграми, графіки) та проінтерпретувати;
- сформулювати висновки щодо апробації розробленої методики практичної психологічної роботи, описати можливості та обмеження у застосуванні.

Головною вимогою до написання всіх видів кваліфікаційних робіт є взаємо однозначна відповідність назви роботи – категоріального апарату дослідження – завдань роботи – змісту роботи в цілому та наявності підрозділів у тексті роботи – висновків та рекомендацій.

Таблиця 1

***Відповідність завдань, змісту і висновків у структурі наукової роботи
(на прикладі емпіричного дослідження)***

Вступ	Розділ 1	Розділ 2	Розділ 3	Висновки
Завдання				
1	Розв'язання теоретичного завдання			1
2		Розв'язання методичного завдання		2
3			Розв'язання дослідницького завдання 1	3
4			Розв'язання дослідницького завдання 2	4
5			Розв'язання дослідницького завдання 3	5

Етапи роботи над дослідженням та оформленням кваліфікаційної роботи

Весь процес роботи над дослідженням поділяється на три основні етапи:

- підготовчий;
- етап роботи над змістом;
- заключний етап.

Підготовчий етап розпочинається з вибору теми кваліфікаційної роботи, її осмислення та обґрунтування актуальності. Вибір теми студент здійснює з науковим керівником, враховуючи особисті попередні напрацювання, зацікавленість певною проблемою та можливістю підбору практичного матеріалу роботи фірм, підприємства, організації галузі.

Висвітлення актуальності не повинно бути багатослівним. **Актуальність теми** - це ступінь її важливості в даний момент часу і в даній ситуації для вирішення поставленої проблеми.

Основними аспектами актуальності психологічного дослідження, що найчастіше виокремлюються дослідниками, за даними Куликова Л.В., виступають:

- Необхідність доповнення теоретичних конструкцій, що стосуються досліджуваного явища.
- Потреба в нових фактах, які дозволяють розширити теорію й сферу її застосування.
- Потреба в більш ефективних психодіагностичних і дослідницьких методах, які здатні забезпечити одержання нових даних.
- Потреба в методах (способах, технологіях), що мають більш широкі можливості та вищу ефективність психологічного впливу, навчання, виховання, тренування, корекції, реабілітації та ін.
- Потреба в доповненні або переробці психологічних теорій, концепцій, рекомендацій з метою більш повного використання їх як представниками інших наук, так і широкими верствами населення.

Актуальність дослідження повинна обґрунтувати, чому вибрану проблему необхідно вирішувати саме в цей момент, висвітити її теоретичну або практичну значимість.

При з'ясуванні об'єкта, предмета і мети дослідження необхідно зважати на те, що між ними і темою кваліфікаційної роботи є система логічного зв'язку.

Об'єкт дослідження - це вся сукупність відношень різних аспектів теорії і практики

науки, яка слугує для дослідження джерелом інформації, це явище, процес, який породжує проблему і прагне вивчення.

Предмет дослідження міститься в межах об'єкта. Це лише суттєві зв'язки та відношення, властивості, аспекти, функції, які є визначальними для даного дослідження. Іншими словами, об'єктом виступає те, що досліджується, а предметом - те, що в цьому об'єкті має наукове пояснення, тобто як категорії наукового процесу вони співвідносяться між собою як загальне і часткове, предмет визначає тему дослідження.

Мета дослідження пов'язана з об'єктом і предметом дослідження, а також його кінцевим результатом і шляхами його дослідження, вона часто співпадає з формулюванням теми. Правильне визначення мети роботи дасть змогу студенту виокремити в ній основний напрям дослідження, упорядкувати пошук і аналіз матеріалу, підвищити якість роботи, уникнути загальних міркувань.

Мета – це бажаний кінцевий результат, який може бути теоретико-пізнавальним, практичним або прикладним. Куликов Л.В. виділив наступні види цілей психологічного дослідження:

1. Визначення характеристик явища.

Підставою для постановки такої мети роботи можуть бути:

- Виявлена вами або визначена в літературі неповнота опису психічного явища, вивчення якого досить актуально на сучасному етапі.
- Протиріччя між емпіричними даними різних авторів. Неповнота опису може бути виявлена при спробі скласти цілісну картину властивостей явища, спираючись на обрану методологію й теоретичні положення.

2. Виявлення взаємозв'язку психічних явищ.

Необхідно включити в число завдань не лише встановлення наявності зв'язків між розподілом змінних, але і визначення характеристик взаємозв'язків: їхню тісноту, спрямованість, стійкість; виявити цілісну структуру взаємозв'язків або місце цього зв'язку серед сукупності інших (близьких та віддалених зв'язків), пояснити їх природу.

3. Вивчення вікової динаміки явища.

Дослідження процесів росту, дозрівання й розвитку, вікової мінливості психіки завжди мало теоретичне й практичне значення. У той же час воно було й залишається досить складним видом дослідження, чим і викликає особливий інтерес у науковців. Б.Г. Ананьєв підкреслював, що розвиток здійснюється не тільки в біологічному часі, але й в історичному, соціальному.

Проведення досліджень з метою визначення вікових змін носить специфічний характер, припускає використання двох основних підходів, організаційних методів

дослідження: вікових «поперечних» зрізів (онтогенетичний вид порівняльного методу) або лонгітуду за класифікацією Б.Г. Ананьєва.

4. Опис нового феномена, ефекту.

Найчастіше нові феномени відкривають у ході проведеного емпіричного дослідження, перевірки гіпотези. Феномен може бути зафіксований, тому що був очікуваним, а може бути випадково заміченим спостережливим дослідником при розв'язанні інших завдань.

Завданнями дослідження при визначеному різновиді мети можуть бути: виявлення факторів, що визначають наявність або відсутність ефекту, визначення сили його прояву, умов існування феномена, різноманітності проявів, стійкості прояву, пояснення феномена.

5. Відкриття нової (іншої) природи явища.

Дослідник визначає клас явищ, які будуть для нього предметом дослідження. Потім відзначає суперечливість, недостатність пояснення сутності явищ даного класу, вводить нові терміни, що розкривають і пояснюють сутність й особливості прояву даного феномена.

6. Узагальнення.

Мета такої роботи складається у виведенні більш загальних, узагальнюючих закономірностей, ніж тих, що є описаними в літературі до цього часу. Найчастіше це здійснюється за рахунок введення нових понять, або нових визначень термінів, додання їм статусу термінів більш високого рівня узагальненості, розширення області визначення поняття. Іноді використовуються загальнонаукові поняття, які автор наповнює психологічним змістом, конкретизуючи їх для психології в цілому або для будь-якої галузі психології.

7. Створення класифікації, типології.

Розробка класифікації припускає насамперед пошук й обґрунтування критеріїв класифікації, виокремлення меж існуючих явищ, що охоплюються класифікацією. Головні труднощі виникають при виділенні основи класифікації. Класифікація повинна бути співвіднесена з певною теорією, концепцією. Якщо ці завдання вирішені, то може бути далі визначена кількість видів (типів, класів, загонів, груп) і виокремлена їх специфіка.

До числа достоїнств хорошої класифікації можна віднести: нове розуміння класу явищ, створення на її основі більше ефективних діагностичних процедур, розширення можливостей прикладних застосувань психологічних знань.

8. Створення методики.

Необхідність розробки нової методики може бути обумовлена багатьма причинами, а не тільки відсутністю діагностичного інструментарію для виміру саме цієї психічної якості, або сукупності якостей. Нові методики мають безсумнівну цінність, якщо вони дозволяють:

- підвищити точність виміру, надійність;
- надати більш диференційовану або більш узагальнену, повну характеристику

якостей, що діагностуються;

- скоротити час обстеження;
- розширити контингент досліджуваних (за віком, рівнем освіти, професійної діяльності, стану психічного здоров'я, розвитку й т.д.);
- полегшити обробку результатів (спростити, алгоритмізувати).

9. Адаптація психодіагностичної методики.

Адаптація - це процес модифікації наявної методики для того, щоб вона зберегла своє призначення, діагностичні можливості при використанні її в новому культурному, етнічному, мовному середовищі. Адаптована методика повинна проходити ту ж психометричну перевірку в повному обсязі, що й будь-яка нова методика, включаючи перевірку на валідність (відповідність призначенню). Нерідко обсяг роботи по адаптації відповідає обсягу розробки нової методики, а процес адаптації досить схожий із процесом створення оригінальної методики.

Для досягнення поставленої мети дослідження студент визначає послідовне виконання відповідних **завдань**, таких як:

- вирішення та обґрунтування теоретичних питань проблеми дослідження (наприклад, визначення сутності понять, явищ, процесів, подальше їх вдосконалення);
- вивчення ознак, рівнів функціонування, критеріїв ефективності, принципів та умов використання тощо;
- всебічне вивчення практики вирішення даної проблеми, виявлення її типового стану, недоліків і труднощів, їх причин, типових особливостей передового досвіду;
- при потребі проведення експерименту з даної проблеми, накопичення даних, аналіз і систематизація їх, математично-статистичне опрацювання; експериментальне вивчення практики дає змогу уточнити, перевірити дані, опубліковані в спеціальних неперіодичних і періодичних виданнях, підняти їх на рівень наукових фактів, обґрунтованих у процесі спеціального дослідження;
- обґрунтування системи заходів щодо вирішення проблеми, розробка методичних рекомендацій та пропозицій щодо використання результатів дослідження в психологічній практиці.

Формулювання завдань необхідно робити ретельно, оскільки опис розв'язання поставлених завдань повинен складати зміст основних розділів майбутньої роботи, які часто співзвучні назвам відповідних розділів. Це важливо також і тому, що заголовки глав утворюються саме з формулювань завдань дослідження.

Завдання формулюються у формі переліку:

- вивчити...
- описати...
- установити...
- з'ясувати тощо.

На підставі проаналізованих теоретичних концепцій і положень, сформульованої проблеми, виділених мети і завданнях дослідження конструюється модель психологічної реальності (теоретичний конструкт), що формулюється у вигляді гіпотези або серії гіпотез.

Гіпотеза - це наукове припущення, що випливає з теорії, яке ще не підтвержене й не спростоване.

Класифікація гіпотез по змісту була запропонована Р. Готтсданкером, що виділив наступні три різновиди: гіпотези про явище, про зв'язок між явищами, про причинний зв'язок між явищами.

Гіпотеза про явище припускає перевірку й доказ факту існування або відсутності того або іншого психічного явища, феномена. *Наприклад: При груповому ухваленні рішення існує феномен «зрушення до ризику».*

Гіпотеза про зв'язки між явищами - припускає встановлення взаємозалежності між змінами двох змінних, без вказівки спрямованості дій однієї з них на іншу. Даний тип гіпотез перевіряється в кореляційному дослідженні. **Приклад. Гіпотеза:** *Існує залежність між рівнем інтелекту дітей і виразністю рівневих характеристик інтелекту батьків.*

Гіпотеза про причинно-наслідкові зв'язки - припущення про взаємозв'язок незалежної й залежної змінних «як висловлення про вплив причинно діючих умов, факторів на досліджуваний базисний процес». В експериментальну гіпотезу включаються незалежна змінна, залежна змінна, відносини між ними й рівні додаткових змінних. Даний тип гіпотез перевіряється в дослідженнях, побудованих за експериментальними планами.

Порядок виконання і захисту бакалаврської роботи можна подати в такій схемі:

1. Вибір теми кваліфікаційної роботи

Організацію підготовки щодо виконання кваліфікаційних робіт проводить кафедра психолого-педагогічних дисциплін. Відповідно до діючих положень кафедра визначає тематику кваліфікаційних робіт, яка щорічно поновлюється та затверджується на засіданні кафедри та вченою радою університету.

Можна умовно виділити два підходи до визначення теми: об'єктивний і суб'єктивний.

Об'єктивний підхід орієнтується на:

- спеціалізацію і можливості майбутніх керівників;
- інтереси замовників (наприклад, майбутнього роботодавця).

Суб'єктивний підхід виходить із власних інтересів студента щодо вибору теми та

керівника наукової роботи. Джерелом інформації для потенційних тем може слугувати їх список, наведений у методичному забезпеченні кожної навчальної дисципліни, або будь-яка література з психології, яка зацікавила студента.

У процесі вибору тематики рекомендується враховувати її відповідність рівню розвитку сучасної науки, реальним психологічним задачам, напрямкам наукових досліджень, які склалися на кафедрі.

Тематика кваліфікаційних робіт, яка визначається кафедрою, є приблизною (на початку навчального року) як за змістом, так і за формулюванням. Приблизна тематика може містити в собі достатньо широкі проблеми для того, щоб, по-перше, запобігти надмірному перевантаженню рекомендованого студентам переліку тем кваліфікаційних робіт і, по-друге, надати випускникам можливість (за допомогою наукових керівників) уточнювати формулювання обраних тем (у межах позначених тематикою широких проблем), з урахуванням конкретних умов, можливостей та інтересів кожного студента. Разом з тим досвід переконує у тому, що виконання кваліфікаційних робіт за досить широкою тематикою, загального характеру буває неефективним. Набагато краще проходить підготовка робіт на найбільш конкретні і порівняно вузькі теми, в яких розкривається певна частина поставленої проблеми. В цьому випадку з'являється можливість організації спільної роботи над проблемою і колективного пошуку кількох студентів-випускників, ефективного використання спецкурсів і колективних консультацій для підвищення теоретичного рівня виконуваних робіт. Спостереження приводять до висновку про доцільність початку роботи студента над кваліфікаційною темою значно раніше, на других-третьох курсах за чотирирічним терміном навчання у ВУЗі.

Звичайно, більш продуктивними будуть кваліфікаційні роботи, які є логічним продовженням виконаних студентами в попередні роки навчання курсових робіт, або активної діяльності в наукових студіях, проведення досліджень за тематикою кафедри, господарчо-договірною тематикою та ін.

При виборі теми кваліфікаційної роботи слід враховувати вимоги до кваліфікаційних робіт, рівень теоретичної і практичної підготовленості студента, його наукових інтересів і здібностей, навичок наукового дослідження і таких факторів, як ступінь вивчення проблеми та висвітлення її у літературі, умов проведення спостережень та експерименту.

Закріплення за студентом теми кваліфікаційної роботи повинно оформлюватися відповідно наказом за його особистою заявою і поданням кафедри перед направленням студента на останню практику, тобто на випускному курсі. Однак, враховуючи доцільність більш раннього початку роботи студента над кваліфікаційною темою, попереднє (неофіційне) закріплення тем за студентами може здійснюватися кафедрою на молодших

роках навчання. Офіційне оформлення цього закріплення та затвердження теми, призначення наукового керівника, звичайно, проходить на початку останнього року навчання студента у ВУЗі.

2. Визначення наукового керівництва

Кафедра психолого-педагогічних дисциплін доручає керівництво підготовкою кваліфікаційних робіт найбільш кваліфікованим викладачам: професорам, докторам наук і доцентам, кандидатам наук. Виконанням кваліфікаційних робіт з клінічної психології може керувати водночас два викладача: психолог і лікар.

Відповідно до положення про підготовку кваліфікаційних робіт, керівники кваліфікаційних робіт з числа професорів та доцентів кафедри затверджуються наказом ректора, або, за його дорученням, деканом факультету. В тих випадках, коли керівництво здійснюється двома викладачами (психологом і лікарем), подання ректору університету (або декану факультету) здійснюється завідуючим кафедри психолого-педагогічних дисциплін та завідуючим відділення.

Обов'язки кафедри та наукового керівника за стан написання кваліфікаційної роботи наступні. **Науковий керівник:**

- видає завдання;
- надає допомогу студенту в розробці календарного графіку на період виконання кваліфікаційної роботи;
- рекомендує студенту необхідну літературу з теми;
- проводить консультації відповідно до затвердженого графіку;
- систематично контролює хід виконання роботи;
- дає детальний відзив на завершену кваліфікаційну роботу.

Кафедрі надається право заслуховувати студентів з окремих розділів кваліфікаційної роботи за рахунок часу, виділеного на наукове керівництво. Консультанти запрошуються з науково-педагогічного складу ВУЗу і фахівців організацій відповідної професійної кваліфікації.

3. Затвердження теми бакалаврської роботи, наукового керівництва

Теми бакалаврських робіт, обраних студентами та наукове керівництво обговорюються на засіданні відповідних кафедр і затверджуються рішенням вченої ради Національного університету «Острозька академія» не пізніше ніж за 5 місяців до захисту.

У необхідних випадках існує можливість зміни та корекції теми бакалаврського дослідження, плану роботи, заміни наукового керівництва. Ці питання вирішуються на

засіданнях випускаючих кафедр не пізніше ніж за 2 місяці до терміну подання бакалаврської до захисту.

4. Складання плану бакалаврської роботи

На підставі завдання на виконання бакалаврської роботи та календарного плану роботи, план бакалаврської роботи складається студентом самостійно, узгоджується з науковим керівником, затверджується на засіданні кафедри.

5. Організація написання роботи

Протягом навчального року студентом проводиться опрацювання наукової літератури, емпіричних матеріалів, визначається методологія дослідження, аналізуються стан та шляхи розробки даної проблеми, розробляються висновки.

Робота з літературними джерелами

Наступним процесом роботи є безпосереднє ознайомлення студента з основними літературними джерелами з теми кваліфікаційної роботи: каталогом і картотекою кафедри та бібліотеки, навчальною й іншою інформаційною літературою, формування робочої картотеки з теми. Складену картотеку необхідно дати на перегляд керівникові, який порекомендує праці, котрі треба вивчити в першу чергу, а також ті, які слід виключити з картотеки, або включити до неї. Після цього студент знаходить потрібну літературу і розпочинає вивчення та конспектування літератури з теми кваліфікаційної роботи. Після вивчення і конспектування матеріалу його необхідно ще раз переглянути, щоб склалося цілісне уявлення про предмет вивчення та сформувані попередній план роботи, який обов'язково погодити з керівником і доопрацювати завдання на виконання кваліфікаційної роботи.

Літературне оформлення кваліфікаційної роботи являє собою важливий елемент її виконання – це один з багатьох факторів, що враховується державною екзаменаційною комісією при оцінці кваліфікаційної роботи під час її захисту. Звертається, перш за все, велика увага на змістову сторону викладу матеріалу; логічність і послідовність, повноту і репрезентативність, загальну грамотність і відповідність стандартам і прийнятим правилам, а також на зовнішнє оформлення титульного листа, тексту роботи, списку використаної літератури і додатків.

Оскільки кваліфікаційна робота, як правило, об'ємна (об'єм кваліфікаційної роботи не повинен перевищувати 50 сторінок машинописного тексту), її не слід викладати безперервним текстом. Практикується, як правило, поділ всього матеріалу на смислові частини, які відокремлюються заголовками. Найбільш поширеним є розділення

кваліфікаційної роботи на пункти відповідно до прийнятого плану її виконання.

У кваліфікаційній роботі виділяють такі **структурні елементи**:

- титульний лист;
- зміст;
- вступ;
- основний зміст роботи, якій складається, зазвичай, з двох або трьох розділів;
- висновки;
- список використаної літератури;
- додатки (якщо в них є потреба).

На *титульному листі* вказується: назва ВУЗу, в якому виконувалась кваліфікаційна робота, прізвище та ініціали студента, повна назва теми кваліфікаційної роботи, прізвище, ініціали, вчений ступінь і вчене звання наукового керівника, рік і місце виконання роботи. При перенесенні довгих назв слід дотримуватися не правила «завершеного рядка», а правила «осмисленого рядка». Не бажані в назвах і змісті аббревіатури, скорочення тощо.

Приклад неправильного написання назви:

ПСИХОЛОГІЧНА ДІАГНОСТИКА
ПРОФНАМІРІВ
ЯК ОСНОВА ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ

Приклад правильного написання назви:

ПСИХОЛОГІЧНА ДІАГНОСТИКА
ПРОФЕСІЙНИХ НАМІРІВ
ЯК ОСНОВА ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ

Зразок титульного аркуша подається в Додатках.

Вступ повинен мати чітке і коротке обґрунтування вибору теми кваліфікаційної роботи, визначення її актуальності, формулювання предмету, мети і задач дослідження, висунутої гіпотези, опису використаних при виконанні роботи методів дослідження та емпіричної бази дослідження.

В **основній частині** кваліфікаційної роботи, яка складається, як правило, з двох-трьох розділів, викладаються теоретичні основи і коротка історія поставленої проблеми, описуються проведені студентом спостереження та експерименти, одержані результати, дається всебічний і об'єктивний аналіз зібраного фактичного матеріалу, здійснюється узагальнення. *Кожен розділ розпочинається* анотацією пунктів змісту розділу і закінчується висновками згідно із завданнями роботи, які розв'язуються у даному розділі, а також фразою-переходом до наступного розділу. В кожному розділі повинна бути завершеність змісту, головна ідея, а також тези підтверджені фактами, думками різних авторів,

результатами анкетування, експерименту, аналітичних даних практичного досвіду. Думки мають бути пов'язані між собою логічно, увесь текст має бути підпорядкований одній головній ідеї. *Висновки наприкінці кожного розділу* не повинні повторюватись пізніше у загальному висновку. Кожний висновок повинен логічно підкріпляти попередній, один доказ впливати з іншого. Інакше текст втратить свою єдність. У тексті слід розміщувати необхідний графічний та ілюстративний матеріал, запобігаючи перевантаженню ним основної частини роботи і переносити за розсудом автора частину його до додатків.

Перший розділ

Структурно може складатися з 2-3 підрозділів. Тут необхідно розкрити науково-теоретичну сутність обраної для дослідження проблеми, зробити критичний огляд відповідних літературних джерел, викласти зміст рекомендованих методологічних та методичних підходів до вирішення проблеми, яка досліджується.

У *першому розділі* роботи варто показати загальний стан і ступінь вивченості проблеми, відзначити, наскільки вона досліджена в цілому, а також її окремі сторони, аспекти. Особливо варто виділити невивчені й мало вивчені питання, протиріччя в розумінні явища, неузгодженість в наявних емпіричних даних.

При вивченні стану проблеми за літературними джерелами доцільно дотримуватися наступної послідовності роботи.

1. Ознайомитися з визначеннями основних понять, які належать до розглянутої теми, використовуючи словники й енциклопедії (у першу чергу філософські й психологічні). У них можна знайти посилання на найбільш відомі роботи в даній області й на вчених, які внесли основний вклад у дослідження явища, що аналізується. Крім цього, порівняння визначень понять і категорій дозволить виявити розбіжності в розумінні одного явища з позицій різних методологічних підходів, а це вже основа для виявлення протиріч у трактуванні дефініцій (понять, термінів). Ці моменти варто описати й відповідно до цього визначити свою позицію й підходи до розв'язання даної проблеми.

2. Починати попереднє знайомство із предметом дослідження рекомендується за періодичними виданнями. Найбільш фундаментальними й розповсюдженими з них є: «Вопросы психологии», «Психологический журнал», «Вестник Московского университета. Серія 14. Психология», «Вісник Київського Національного Університету ім. Тараса Шевченка. Соціологія. Психологія. Педагогіка», «Практична психологія та соціальна робота» та ін.

Роботу з періодичними виданнями краще починати з останніх випусків поточного року й переглянути їх за п'ять останніх років. У журналах опубліковані статті як теоретичного характеру, так і результати прикладних, експериментальних досліджень. Крім того, всі статті

містять список літератури, у тому числі й іноземних джерел, які відповідають змісту досліджуваної проблеми.

Дана література допомагає зорієнтуватися в відборі авторів, які привнесли найбільший внесок у розробку даної проблеми. Ці статті допоможуть вам зорієнтуватися в напрямках, методах дослідження, способах обробки й формах подання майбутнього експериментального матеріалу.

Наступний етап - знайомство й вивчення авторефератів дисертацій, захищених за визначеною проблемою. Їх аналіз може бути не тільки інформативним у визначенні проблеми, шляхів і методів її дослідження, але й надати допомогу у формулюванні мети, предмета й об'єкта дослідження. Допомогу в пошуку авторефератів може зробити Інтернет.

3. Читання основних літературних джерел.

Краще починати читання з найбільш відомих авторів, що найчастіше цитуються, і тих, хто зробив найбільший вклад на початковому періоді вивчення проблеми - так легше буде зрозуміти зміст багатьох інших робіт.

Доцільно спочатку переглянути відібрані книги, а не читати першу від початку й до кінця.

Зібрані матеріали можуть бути скомпоновані за історико-хронологічним принципом, однак логічна побудова переважніше.

Другий розділ

Другий розділ структурно може складатися з 2-3 підрозділів.

При описі власно емпіричної частини роботи логічно дотримуватися етапів наукового дослідження, які були виділені раніше. Тому другий розділ випускної роботи необхідно розпочати з опису етапу планування дослідження.

Робота на даному етапі включає визначення:

- 1) форми й схеми дослідження;
- 2) об'єму вибірки (вибірок) та якісного складу;
- 3) використовуваних методик і психічних характеристик, що вимірюються;
- 4) форм одержання результатів.

Форми й схеми дослідження

У психології використовують 2 форми дослідження: експеримент та емпіричне дослідження (обстеження). У літературі частіше вживаються поняття «експериментальний план» та «неекспериментальний план». Уточнимо основні поняття.

Експеримент - емпіричне дослідження в спеціально створених і контрольованих умовах. Він є найбільш ефективним для встановлення причинно-наслідкових зв'язків між явищами.

Психологічне обстеження – тип дослідження, у якому застосовуються вимірювальні процедури, які дозволяють отримати емпіричні дані, виявити певні факти про досліджувані явища.

Якщо цілеспрямовано вивчається прояв деякої психічної якості, яка може бути вимірювана та зафіксована, або яка належить до досить явних характеристик людини (стать, вік, рівень освіти та т.д.), то існує можливість проведення порівняльного аналізу. Порівняння можна проводити наступними способами:

1. Для зіставлення формуються дві або більше вікові групи, соціальні групи й т.п., які є полярними за ступенем виразності деякої ознаки.

Приклад. *Досліджувані з високим і низьким рівнем особистісної тривожності, інтроверти та екстраверти.*

2. Для виділення груп можна використовувати ступінь виразності ознаки в досліджуваній вибірці. Так, найчастіше полярні групи виділяють щодо середньої величини даної ознаки. Рекомендується групу поділяти як мінімум на три підгрупи: з низьким, середнім і високим рівнем виразності ознаки. Двом полярним групам при зіставленні даних за іншими ознаками приділяють основну увагу.

3. Для оцінювання впливу певного фактора або ефекту (ефективності терапевтичної роботи, навчальної програми; впливу несприятливих умов (шуму, фармакологічних засобів, втоми та ін.)) найбільш оптимальним способом проведення дослідження є формування експериментальної та контрольної груп. Експериментальну групу утворюють ті, хто був об'єктом цього впливу; контрольну групу - ті, хто не був під впливом. Експериментальна й контрольна група повинні бути зрівняні за всіма значимими параметрами (за віком, рівнем освіти, рівнем здоров'я, соціальної приналежності або іншими), що можуть вплинути на досліджуване явище.

Максименко С.Д. і Носенко Е.Л. виділили наступні типи **неекспериментальних планів**:

1. Спостереження.

Спостереження — тип дослідження, в якому організується цілеспрямоване, системне, вибіркоче сприйняття проявів психічної активності об'єктів дослідження. Спостереження, що застосовується як науковий метод, повинно відповідати попередньо сформованому плану, мати розроблені засоби фіксації, що забезпечують адекватне і повне реєстрування отриманого матеріалу.

Програма спостереження повинна включати систему регулятивних ознак практичної і пізнавальної діяльності та опис засобів і прийомів інтерпретування даних.

2. Кореляційне дослідження.

Кореляційне дослідження – тип наукового дослідження, у якому перевіряється гіпотеза про наявність зв'язку між психічними явищами (властивостями індивідуума, зовнішніми ознаками поведінки, характеристиками психічних станів).

Приклад. *Існує зв'язок між рівнем інтелектуальної пластичності та ступенем виразності агресивності у поведінці.*

3. Метод "кейсів" (поодиноких випадків).

Метод "кейсів" – тип дослідження, що базується на поглибленому спостереженні однієї особи або групи. Важливим аспектом даного методу є виокремлення загальних закономірностей (що притаманні певній генеральній сукупності об'єктів) при описі одиничних випадків.

Приклад. *Дослідження О. Лурія унікальних мнемонічних властивостей Шерешевського.*

4. Дослідження типу Ex-post-facto.

Даний тип дослідження застосовується з метою виявлення впливу певної змінної (реальної значущої події життя) на особливості поведінки, характер функціонування та проявів властивостей особистості, психічних процесів, станів та ін. В дослідженні бере участь група досліджуваних, у яких відбулася певна подія в житті (скажімо, пережито автомобільна катастрофа), а також - група, у якої в життєвому досвіді такої події не було.

У представників обох груп за допомогою тестування встановлюється рівень виразності інших змінних, що є залежними від визначеної (незалежної) змінної (наприклад, рівень особистісної тривожності, рівень впевненості у себе та ін.).

5. Психологічне вимірювання (за допомогою тестів і шкал).

Вимірювання – тип дослідження, заснований на процедурі порівняння об'єктів з метою встановлення, на скільки вимірювана властивість одного об'єкта більша чи менша, ніж іншого.

Тестування та оцінювання за шкалами (процедура суб'єктивного шкалування) є різновидами процедури вимірювання властивостей об'єкта.

6. Опитування та обстеження.

Опитування — науковий метод отримання первинної інформації, заснований на усному або письмовому звертанні до досліджуваної сукупності людей з питаннями, зміст яких становить проблему дослідження на емпіричному рівні.

При цьому спілкування дослідника з респондентом опосередковується спеціальним методичним інструментом (анкетною або планом інтерв'ю).

В основі методу опитування лежить сукупність питань, що пропонуються респондентові. Відповіді на питання дають досліднику необхідну інформацію про систему

поглядів суб'єкта, причини його поведінки, умови, що сприяли формуванню певних установок, рис, властивостей, цілей та ін.

Класифікація експериментальних планів:

1. План для двох груп (експериментальної та контрольної) з двома тестуваннями («до - після») містить попереднє вимірювання признака (до виконання експериментального завдання) та вимір його після виконання експериментального завдання. Даний план є особливо поширеним при здійсненні "формуючих" експериментів у психолого-педагогічних дослідженнях.

2. План для двох груп без попереднього тестування з однократним вимірюванням після виконання експериментального завдання.

3. План Соломона для чотирьох груп, що поєднує два попередні плани.

4. Факторні плани – схеми проведення експерименту, що дозволяють виявити вплив двох і більше незалежних змінних на одну залежну.

5. Внутрішньо груповий експеримент – тип дослідження, що проводиться на одній групі, досліджувані якої послідовно перебувають у декількох експериментальних умовах.

6. План для одного досліджуваного з послідовними випробуваннями у різних експериментальних умовах.

Характеристики вибірки

Практично всі психологічні дослідження є вибірковими, тобто вони проводяться на групі з обмеженим об'ємом, а отримані результати дослідження поширюються на більш широку популяцію.

Вибірка - це обмежена за чисельністю група об'єктів (у психології - досліджуваних, респондентів), що спеціальним чином відбираються з генеральної сукупності для вивчення їх властивостей.

Генеральна сукупність - це вся безліч об'єктів, у відношенні до яких формулюється дослідницька гіпотеза.

Приклад. *В одному випадку такими генеральними сукупностями є всі чоловіки та усі жінки. В іншому - дівчинки-підлітки, які зазнали сексуального насильства.*

Дослідник, звичайно, припускає, що висновки дослідження будуть справедливі не тільки відносно представників групи, що досліджувалася, але й для всіх інших суб'єктів з генеральної сукупності. Основні критерії обґрунтованості висновків дослідження - це репрезентативність вибірки та статистична вірогідність (емпіричних) результатів.

При формуванні вибірки варто пам'ятати, що однієї з її основних характеристик є репрезентативність. Репрезентативність вибірки - це здатність вибірки представляти досліджувані явища досить повно - з погляду їх мінливості в генеральній сукупності.

Приклад. Якщо об'єктами генеральної сукупності є жінки, то студентська група психологів 2 курсу не буде повною мірою представляти цю генеральну сукупність, оскільки в складі вибірки є відсутніми жінки середнього та похилого років, жінки з професійно-технічною освітою, жінки з дітьми й т.д.

Група студенток 2 курсу більше репрезентує генеральну сукупність «дівчат - студенток», або «студентів гуманітарних спеціальностей» або «молоді з неповною вищою освітою».

Для обробки результатів, використання критеріїв перевірки гіпотез про розходження, важливою інформацією є характер співвідношення вибірок. Розрізняють залежні та незалежні вибірки.

Незалежні вибірки характеризуються тим, що ймовірність добору будь-якого досліджуваного однієї вибірки не залежить від добору кожного з досліджуваних іншої вибірки. Навпроти, **залежні** вибірки характеризуються тим, що кожному досліджуваному однієї вибірки поставлений у відповідність за певним критерієм досліджуваний з іншої вибірки.

Найпоширеніший приклад залежних вибірок - повторний вимір властивості (властивостей) на одній вибірці після впливу (ситуація «до - після»). У більшості випадків залежні вибірки припускають попарний відбір досліджуваних у порівнювані вибірки, а незалежні вибірки - незалежний добір досліджуваних.

Слід зазначити, що використання «частково залежних» (або «частково незалежних») вибірок є неприпустимим, оскільки це непередбаченим образом порушує їх репрезентативність.

Іншою немаловажною характеристикою вибірки є її **обсяг**.

Найчастіше визначення об'єму вибірки обумовлено дослідницькими завданнями. Наприклад, якщо в завданнях дослідження передбачається зіставлення підгруп з високим і низьким рівнем виразності ознаки, то при плануванні об'єму загальної вибірки можна використовувати наступний засіб розрахунку об'єму:

$$\text{Об'єм вибірки} = \text{об'єм однієї підгрупи} \times 4.$$

Тоді, якщо об'єм підгрупи досліджуваних з вираженою інтроверсією передбачається 35 осіб, то об'єм загальної вибірки повинен бути не менш ніж 140 суб'єктів. Найбільшими за чисельністю є факторні дослідження, у яких беруть участь декілька експериментальних груп.

У більшості випадків для виявлення розбіжностей на достатньо високому рівні значимості загальний об'єм експериментальної та контрольної груп повинен бути не менш, ніж 50 досліджуваних, за умовою приблизної рівності кількості людей в одній та іншій групах.

Якщо в наступній обробці експериментальних даних планується застосування кореляційного або факторного аналізів, то об'єм вибірки бажано мати не менш 30-35 осіб. Така кількість людей гарантує одержання значимих за величиною коефіцієнтів кореляції на 5% -ому рівні значимості ($p < 0,05$).

Найбільший об'єм вибірки, що є необхідним для розробки діагностичної методики, складає від 200 до 1000 осіб.

Вибір методів і методик

Вибір методів і методик - важливий етап планування дослідження. Вибір методів дослідження є обумовлений особливостями об'єкта та предмета, цілями дослідження.

Звичайно, для перевірки гіпотези використовується набір методик, а не одиничний метод або прийом. При виборі методик варто враховувати можливості й обмеження кожної методики, що входить до набору, насамперед за показниками точності та надійності фіксації виразності якостей. При цьому варто пам'ятати, що для вивчення будь-якого психічного явища важливо отримати різноманітну інформацію, що відображає його якісні й кількісні характеристики, загальні тенденції змін та індивідуальні розбіжності, відомості про суб'єктивні й об'єктивні параметри. При виборі методик доцільно керуватися принципом **додатковості**.

Не менш важливою характеристикою методики є її **інформативність**, що виражається в кількості зведень, що отримує дослідник за її допомогою. Методики характеризуються кількістю ознак, які аналізуються, і параметрів, які є доступними для обчислення.

Психологічне дослідження пов'язане з визначенням ознак, що несуть інформацію про предмет дослідження. Кожне досліджуване психічне явище має безліч ознак, за якими можна встановити його наявність, відрізнити його від інших явищ. Щоб зафіксувати прояви тієї або іншої ознаки, дослідник використовує ті або інші показники, параметри виразності ознаки.

«**Параметр** - величина (якісна або кількісна), що характеризує яку-небудь виразність характеристики, властивості, якості досліджуваної психологічної ознаки». Терміни «показник», «змінна» часто використовуються як синоніми поняття «параметр».

Приклад 1. При дослідженні динамічного тремору: ознакою буде виступати тремор м'язів кінцівки під час виконання рухів, а параметрами - швидкість руху руки, що враховує відстань і час проходження (окремо правої й лівої руки), кількість помилок, коефіцієнт асиметрії за швидкістю та помилками, індекс реактивності за швидкістю та помилками для проходження лабіринту після навантаження. Усього - 8 показників.

Приклад 2. В опитувальниках використовується, як правило, кілька ознак, але вимірюється тільки один параметр - ступінь виразності ознаки, що визначається за

частотою вибору ситуацій, у яких ознака виявляється. Так в опитувальнику Г. Айзенка діагностується ступінь виразності 3 ознак: нейротизму, екстраверсії-інтроверсії, психотизму. В опитувальнику «Шістнадцять особистісних факторів» Р. Кеттелла - 20 ознак, 20 показників.

Важливо відрізнити від «показників» і «параметрів» поняття «значення». Кожне значення - це емпірично виявлена, визначена в числовій формі величина тієї або іншої ознаки у конкретного досліджуваного. Для обробки результатів є бажаним, щоб значення були представленими у десятковому числовому вираженні (1; 10; 120; 0,54; 0,001 і т.д.), незалежно від того, за якими шкалами було проведене вимірювання.

Існує цілий ряд методик (проективні, контент-аналіз та ін.) для яких складно визначити значення параметрів, оскільки вони представлені в якісній формі. Для статистичної перевірки гіпотез необхідно перевести якісні показники в кількісну форму, для чого використовуються процедури суб'єктивного шкалування та експертного оцінювання.

У ході проведення дослідження фіксуються значення всіх показників по кожному досліджуваному, що заносяться до індивідуального протоколу, а потім - у загальногрупову матрицю даних. Сукупність усіх зібраних у ході емпіричного дослідження даних утворює масив даних.

Етап проведення дослідження включає застосування певних процедур, які забезпечують мотивування й підготовку (інструктування, ознайомлення з регламентом роботи) досліджуваних для участі в дослідженні, проведення пробних завдань (при необхідності), заповнення індивідуальних протоколів, що здійснюється або експериментатором, або самим досліджуваним (залежно від типу дослідження й цілей), контроль за процесом виконання завдань, зняття напруги після закінчення роботи та ін.

Інструкція створюється самостійно дослідником, перевіряється в попередньому (пілотажному) дослідженні, за винятком застосування стандартизованих психодіагностичних методів.

Обробку результатів дослідження доцільно розпочати зі складання таблиць отриманих даних. У таблицю можна внести не тільки числові дані, але і якісні (стать, національність, сімейний стан та ін.). Кожний рядок таблиці містить значення всіх показників одного досліджуваного. Імена й прізвища досліджуваних у таблиці не вказуються, оскільки це порушує принцип конфіденційності. Кращим є використання різних форм кодування, у тому числі - можна вказувати лише порядковий номер. По стовпцях заносяться показники досліджуваної ознаки по всім досліджуваним. Таким чином, у кожній клітинці таблиці записується лише одне значення показника даної ознаки одного досліджуваного.

У перших стовпцях краще розмістити такі соціально-демографічні показники, як стать

й вік (кількість повних років), а також рівень освіти, робочий стаж, склад родини, соціальний стан (при необхідності) і т.д. Ці дані можуть слугувати підставою для розділення вибірки на підгрупи.

Після складання зведеної таблиці у рукописному варіанті варто створити її електронну версію для наступної математико-статистичної обробки. На сучасному етапі переважною формою математичної обробки є комп'ютерна. Можна використовувати пакети програм SPSS й Statistika.

Результатом експериментального дослідження є підтвердження або спростування гіпотези.

Завершується розділ стислим викладом результатів аналізу стану об'єкта і предмета дослідження та коротким висновком.

Третій розділ

Якщо у випускній роботі дослідження було організовано за допомогою формуючого експерименту (за планом «до і після»), то доцільно розмістити опис проведеної програми (методів активного соціально-психологічного навчання, спеціально розробленої програми) та отримані після її проведення результати у третій розділ. Структурно він може складатися з 2-3 підрозділів.

Формуючий експеримент - метод простежування змін психіки в ході активного впливу дослідника на досліджуваного. Це форма природного експерименту, характерна тим, що вивчення психічних процесів відбувається при їхньому цілеспрямованому формуванні. За допомогою цього методу виявляється не стільки наявний стан знань, умінь і навичок, скільки особливості їхнього становлення. Дослідження супроводжується констатуючим експериментом, завдяки чому удається встановити різницю початкового, актуального рівня й кінцевого. Формуючий експеримент дозволяє не обмежуватися реєстрацією фактів, що виявляються, але через створення спеціальних ситуацій розкрити закономірності, механізми, динаміку, тенденції психічного розвитку й становлення особистості, обумовлюючи можливості оптимізації цього процесу.

Розробляючи програму практичної роботи студенти можуть використати комплекс психологічних методів, які містять у собі елементи психодіагностики і психотерапії, ситуаційно – рольові ігри, тренінгові техніки і прийоми, що використовуються в різних психологічних і психотерапевтичних школах.

Опис розробленої (проведеної) програми може включати:

1. Мету та завдання програми.
2. Кількість занять.
3. Структуру (план) занять.

4. Інструкції та методичні рекомендації для проведення програми.

Зміст розробленої (проведеної) програми зазвичай розміщують у додатках.

До і після формуючого експерименту в контрольній і експериментальній групах (залежні вибірки) необхідно провести контрольний зріз за однаковими методиками. Необхідно представити та описати отримані після проведення програми результати, розрахувати достовірності розходжень показників.

Наприкінці розділу необхідно зробити загальні висновки за отриманими результатами.

На заключному етапі передбачається уточнення студентом вступу та формування **висновків** до кваліфікаційної роботи, оформлення списку літератури та додатків, редагування тексту, його доопрацювання з урахуванням зауважень наукового керівника, підготовка роботи до захисту.

Висновки містить підсумки роботи, найважливіші висновки, до яких прийшов автор; вказується практичне і теоретичне їх значення, можливості втілення результатів роботи і подальші перспективи роботи над темою. Найважливіша вимога до висновку – його стислість і докладність, в ньому не слід повторювати зміст вступу, основної частини роботи і висновки, які зроблені до кожного розділу. У висновках потрібно наголосити на якісних та кількісних показниках здобутих результатів, обґрунтувати достовірність результатів дослідження, викласти рекомендації щодо їх використання.

Список використаних джерел складається на основі робочої картотеки і є «візитною картою» автора роботи, його професійним обличчям, свідчить про обсяг використаних студентом літературних джерел, рівень вивчення стану досліджуваної проблеми і навиків роботи з науковою літературою. При написанні кваліфікаційної роботи повинно бути використано **не менше 40 літературних джерел**. На кожне з джерел у тексті роботи має бути хоча б одне посилання.

При складанні списку використаних джерел необхідно дотримуватися вимог державного стандарту. Кожний бібліографічний запис починають з нового рядка з порядковою нумерацією. Літературу розташовують в алфавітному порядку авторів та назв праць, спочатку видання українською мовою, потім – іноземною, джерела з інтернет-сайтів тощо (див. Додаток).

Слід звернути увагу на те, щоб посилання в тексті на використані джерела були позначені тим порядковим номером, яким воно записано у списку використаної літератури з виділенням двома квадратними дужками, наприклад «... у працях ... [1-7]»

Про кожен документ (книжку) подаються такі відомості: прізвище та ініціали автора,

якщо книжка написана двома чи трьома авторами, то їх прізвища перераховуються за таким порядком, в якому вони вказані в книжці, повна і точна назва книжки, яка не береться в лапки, підзаголовок, який уточнює назву (якщо він вказаний на титульному аркуші); дані про повторне видання; назва місця видання книжки в називному відмінку (для міст Києва, Харкова, Москви, Санкт-Петербургу) вживаються скорочення: К., Х., М., СПб; назва видавництва (без лапок); рік видання (без слів «рік» або скорочення «р.»); кількість сторінок із скороченням «с.».

Кожна група відомостей відокремлюються одна від одної знаком крапка і тире (-).

Бібліографічний опис роблять мовою документа.

Документи, які мають більше трьох авторів, описують за назвою. При цьому за косою рисою, яку проставляють після останнього слова назви, наводять ініціали і прізвища чотирьох авторів (якщо книжку написано чотирма) або трьох «та ін.» (якщо книжку написано п'ятьма і більше авторами).

Якщо на титульному аркуші відсутнє прізвище автора (або авторів), то запис даних про книжку починають з назви, після чого за косою рисою вказують прізвище редактора та його ініціали, які ставлять перед прізвищем і всі решта елементів за прізвищем автора.

Відомості про статті, які опубліковані в збірниках, журналах та інших періодичних виданнях, повинні мати:

прізвище та ініціали автора статті; назву статті, після чого ставиться дві косих риски, йде повна назва видання, в якому розміщена стаття, за викладеними вище правилами, а для журналу - назва, рік випуску, номер сторінок, на яких розміщена стаття.

Для нормативно-технічної та проектної документації вказують номер документа, його назву, термін дії.

Мова й стиль наукового дослідження

Найбільш характерною особливістю письмової наукової мови є формально-логічний спосіб викладу матеріалу. Це знаходить своє вираження у всій системі мовних засобів. Науковий текст складається головним чином з міркувань, метою яких є доказ істин, виявлених у результаті дослідження фактів дійсності.

Для наукового тексту характерні значеннєва закінченість, цілісність і зв'язок. Найважливішим засобом вираження логічних зв'язків є спеціальні функціонально-синтаксичні засоби зв'язку:

- думки, що вказують на послідовність розвитку (спочатку, насамперед, потім, поперше, по-друге, виходить, отже),
- суперечливі відносини (однак, тим часом, у той час як, проте),

- причинно-наслідкові відносини (отже, тому, завдяки цьому, згідне із цим, внаслідок цього, крім того, до того ж),
- перехід від однієї думки до іншої (перш ніж перейти к., звернемося к., розглянемо, зупинимося на., розглянувши, перейдемо к., необхідно зупинитися на., необхідно розглянути),
- підсумок, висновок (отже, таким чином, виходить, на закінчення відзначимо, все сказане дозволяє зробити висновок, підбивши підсумок, варто сказати).

У науковій мові дуже поширені вказівні займенники "цей", "той", "такий". Вони не тільки конкретизують предмет, але й виражають логічні зв'язки між частинами висловлення (наприклад: "Ці дані служать достатньою основою для висновку...").

Норми наукової комунікації строго регламентують характер викладу наукової інформації, вимагаючи відмови від виявлення власної думки в чистому виді. Зараз стало неписаним правилом, коли автор наукового твору виступає в множині й замість "я" вживає займенник "ми", що дозволяє йому відбити свою думку як думку певної групи людей, наукової школи або наукового напрямку. І це цілком з'ясовано, оскільки сучасну науку характеризують такі тенденції, як інтеграція, колективність творчості, комплексний підхід до рішення проблем.

Ставши фактом наукової мови, займенник "ми" обумовив цілий ряд нових значень і похідних від них зворотів, зокрема, із присвійним займенником типу "на нашу думку".

Оформлення кваліфікаційної роботи

Виконану у **чорновому варіанті** кваліфікаційну роботу студент віддає для перегляду керівникові. На підставі врахування зроблених керівником зауважень автор роботи вносить до неї необхідні зміни і доповнення і приступає до її остаточного оформлення.

Вимоги до набору тексту. Роботу друкують на комп'ютері з однієї сторони аркуша білого паперу формату А4 (210x297 мм), дотримуючись таких вимог:

Шрифт – Times New Roman

Розмір – 14

Відстань між рядками – 1,5 інтервала

Верхнє, нижнє поле – 20 мм

Ліве поле – 25 мм

Праве поле – 15 мм

Розташування – книжне

У роботі допускається виконання ілюстрацій та таблиць на аркушах формату А3. Забороняється виділяти жирним чи курсивом назви таблиць та ілюстрацій. Щільність тексту робіт має бути однаковою.

Вписувати в текст окремі іншомовні слова, формули чи умовні позначення можна тушшю, пастою, чорнилом лише чорного кольору.

Друкарські помилки, описки, які виявилися після написання кваліфікаційної роботи, можна виправляти підчищенням або зафарбовуванням коректором і нанесенням правильного тексту. Допускається наявність не більше двох виправлень на одній сторінці.

Текст основної частини кваліфікаційної роботи **поділяють на розділи та підрозділи**. Розділи обов'язково пишуться з нової сторінки. Заголовки структурних частин проекту „ЗМІСТ”, „ВСТУП”, „РОЗДІЛ”, „ВИСНОВКИ”, „СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ”, „ДОДАТКИ” друкуються великими літерами з вирівнюванням по центру і виділенням жирним шрифтом.

Заголовки підрозділів друкуються маленькими літерами (окрім першої великої) з абзацу, крапку в кінці заголовку не ставлять. Відстань між заголовком та текстом має становити 2-3 інтервали.

Не допускається розміщення назви розділу чи підрозділу в нижній частині сторінки, якщо далі подається лише рядок тексту.

Кожну структурну частину кваліфікаційної роботи слід починати з нової сторінки.

Нумерацію сторінок подають арабськими цифрами у правому верхньому куті без крапки. Титульний аркуш вважається за першу сторінку, але нумерація на ньому не проставляється. Наступні сторінки нумерують, починаючи з другої.

Такі структурні частини проекту як зміст, вступ, висновки, список літератури, додатки не мають порядкового номеру.

Номер розділу позначають арабською цифрою після слова „РОЗДІЛ” без крапки, а після цього з нового рядка друкують назву розділу.

Підрозділи нумеруються в межах розділу: “2.3.”, тобто третій підрозділ другого розділу, причому крапка проставляється і між цифрами і після останньої, а далі в тому ж рядку подається назва підрозділу.

Кваліфікаційні роботи можуть містити **ілюстрації, таблиці**.

Ілюструють кваліфікаційні роботи, виходячи з певного загального задуму, за ретельно продуманим тематичним планом, який допомагає уникнути ілюстрацій випадкових, пов'язаних із другорядними деталями тексту і запобігти невиправданним пропускам ілюстрацій до найважливіших тем. Кожна ілюстрація має відповідати тексту, а текст – ілюстрації. Назви ілюстрацій розміщують після їхніх номерів. При необхідності ілюстрації доповнюють пояснювальними даними (підмалюнковий підпис).

Підпис під ілюстрацією звичайно має три основні елементи:

- найменування графічного сюжету позначається скороченим словом „Рис.”;
- порядковий номер ілюстрації, який вказується без знаку номера арабськими цифрами;
- тематичний заголовок ілюстрації, що містить текст із якомога стислою характеристикою зображеного.

Основними видами ілюстративного матеріалу у кваліфікаційній роботі є: малюнок, схема, фотографія, діаграма і графік. Не варто оформлювати посилання на ілюстрації як самостійні фрази, в яких лише повторюється те, що міститься у підписі. У тому місці, де викладається тема, пов'язана з ілюстрацією, і де читачеві треба вказати на неї, розміщують посилання у вигляді виразу у круглих дужках „(Рис. 3.1)” або звороту типу: „...як це видно з Рис. 3.1”, або „...як це показано на Рис. 3.1”.

Цифровий матеріал, як правило, повинен оформлятися у вигляді *таблиць*.

Кожна таблиця повинна мати назву, яку розміщують над таблицею і друкують симетрично до тексту. Назву і слово „Таблиця” розміщують в правому верхньому куті з зазначенням її номера. Номер таблиці повинен складатися з номера розділу і порядкового номера таблиці, між якими ставиться крапка, наприклад: Таблиця 1.2 (друга таблиця першого розділу).

При переносі частини таблиці на інший аркуш (сторінку) слово „таблиця” і її номер вказують один раз справа над першою частиною таблиці, над іншими частинами пишуть слова „Продовження таблиці” і вказують її номер.

За логікою побудови таблиці її логічний суб'єкт, або підмет (позначення тих предметів, які в ній характеризуються), розміщують у боковику, головці, чи в них обох, а не у прографці; логічний предмет таблиці, або присудок (тобто дані, якими характеризується присудок) - у прографці, а не в головці чи боковику. Кожен заголовок над графою стосується всіх даних цієї графи, кожен заголовок рядка в боковику - всіх даних цього рядка. Заголовок кожної графи в головці таблиці має бути якомога коротким.

Заголовки граф повинні починатися з великих літер, підзаголовки - з маленьких, якщо вони складають одне речення із заголовком, і з великих, якщо вони є самостійними. Висота рядків повинна бути не меншою 8 мм. Графу з порядковими номерами рядків до таблиці включати не треба.

Таблицю розміщують після першого згадування про неї в тексті таким чином, щоб її можна було читати без повороту переплетеного блоку роботи або з поворотом за годинниковою стрілкою. Таблицю з великою кількістю рядків можна переносити на інший аркуш. При перенесенні таблиці на інший аркуш (сторінку) назву вміщують тільки над її першою частиною. Таблицю з великою кількістю граф можна ділити на частини і

розміщувати одну частину над іншою в межах одної сторінки. Якщо рядки або графи таблиці виходять за формат сторінки, то в першому випадку в кожній частині таблиці повторюють її заголовок, а в другому випадку - боковик.

Якщо текст, який повторюється в графі таблиці, складається з одного слова, то його можна замінити лапками; якщо з двох або більше слів, то при першому повторенні його замінюють словами „Те ж”, а далі - лапками. Ставити лапки замість цифр, які повторюються, не слід. Якщо цифрові або інші дані в якому-небудь рядку таблиці не подають, то в ньому ставлять прочерк.

Формули у психологічних дослідженнях не подаються. Вказується лише метод обробки даних і результат.

Додатки оформлюють як продовження кваліфікаційної роботи на наступних її сторінках. Додатки слід позначати послідовно великими літерами української абетки, за винятком літер Г,Є, Ї, О, Ч, Ь, наприклад, додаток А, додаток Б тощо. Один додаток позначається як додаток А.

До додатків доцільно включати допоміжний матеріал, необхідний для повного сприйняття кваліфікаційної роботи:

- об'ємні бланки методик;
- таблиці первинних кількісних результатів за всіма методиками із закодованими прізвищами респондентів;
- протоколи спостережень;
- ілюстрації допоміжного характеру;
- інструкції та методики, розроблені в процесі виконання роботи;
- формувальні, тренінгові, корекційні програми.

Кожний розділ кваліфікаційної роботи починають з нової сторінки. При брошуруванні кваліфікаційної роботи її складові розділи розміщуються у такому порядку:

- титульний лист;
- зміст роботи;
- вступ;
- текстова частина, яка включає необхідний ілюстративний, графічний і цифровий матеріали;
- висновки;
- список використаної літератури;
- додатки.

При оформленні тексту кваліфікаційної роботи потрібно також витримати загальні вимоги до ілюстрацій, таблиць, форм тощо.

Автор підписує остаточно оформлену кваліфікаційну роботу і віддає керівникові *не*

пізніше, як за три тижні до початку державних екзаменів. Такий термін, на нашу думку, є мінімально необхідним для підготовки кваліфікаційної роботи до захисту.

Науковий керівник протягом десяти днів після одержання роботи від виконувача повинен її продивитися, якщо згоден, підписати, підготувати письмовий відзив для подання його разом з кваліфікаційною роботою завідувачу кафедри, котрий на підставі цих матеріалів вирішує питання про допуск студента до захисту, зробивши при цьому відповідний запис на титульному листі кваліфікаційної роботи.

У **відзиві наукового керівника** повинна бути характеристика виконаної студентом роботи з усіх розділів, відзначені її позитивні сторони і недоліки, ступінь самостійності автора в роботі над кваліфікаційною темою, формування навичок роботи з науковою літературою, теоретичного і експериментального дослідження, обґрунтованість і цінність одержаних результатів і висновків, можливість їх застосування, а також висновок про допуск студента до захисту.

Примітка. У випадку, коли завідувач кафедри не вважає можливим допустити студента до захисту кваліфікаційної роботи, це питання розглядається на засіданні кафедри з участю наукового керівника. Протокол засідання кафедри передається через декана факультету на затвердження ректорові ВУЗу.

У період підготовки бакалаврських досліджень здійснюється поточний кафедральний контроль і робота наукового керівника за студентом. Поточний кафедральний контроль проводиться методом обговорення структурних розділів бакалаврської роботи з визначенням необхідних моментів дослідження, що потребують опрацювання або переробки.

Науковий керівник здійснює:

- перевірку виконання плану дослідження;
- рекомендації щодо джерел інформації та застосування методів дослідження;
- контроль за дотриманням термінів підготовки бакалаврської роботи.

6. Рецензування

Кваліфікаційна робота, яка кафедрою допущена до захисту, направляється деканом факультету (або, за його згодою, завідувачем кафедри) **на рецензію**. Склад рецензентів затверджується деканом факультету за поданням завідувача кафедри, на якій виконувалась кваліфікаційна робота, з числа кваліфікованих спеціалістів наукових установ, професорів і викладачів інших вищих навчальних закладів. Разом з тим рецензентами можуть бути також професори і викладачі даного ВУЗу, котрі мають необхідну професійну підготовку і досвід наукового дослідження в галузі тематики рецензованих кваліфікаційних

робіт.

У **рецензії** на кваліфікаційну роботу відзначається її актуальність, повнота і докладність викладення поставленої проблеми, розв'язання поставлених завдань, досягнення мети, ефективність використаних методів вивчення теми, практична цінність і можливість використання одержаних результатів, використання в роботі новітньої та іншомовної літератури; грамотність, ясність, послідовність викладення тексту та якість оформлення роботи і демонстраційних аркушів; недоліки та пояснення, як вони впливають на оцінку роботи; загальну оцінку роботи – «відмінно», «добре», «задовільно» чи «незадовільно» та робить висновок щодо відповідності випускної роботи вимогам кваліфікації бакалавра за заявленим напрямом підготовки.

Відзив рецензента має мати не менше трьох критичних зауважень.

Студент повинен бути ознайомлений з відзивом і рецензією до захисту.

7. Проведення обговорення бакалаврської роботи, допуск до захисту

Попереднє обговорення бакалаврської роботи здійснюється на засіданні кафедри або спільних засідань кафедр з урахуванням висновків наукового керівника та рецензентів і має на меті проведення студентом аналізу пропозицій і зауважень, доопрацювання роботи для її захисту на ДЕК та одержання студентом кафедрального допуску до захисту, оформленого протокольно.

8. Подання бакалаврської роботи до захисту в ДЕК

Перед захистом кваліфікаційних робіт декан факультету подає Державній комісії такі документи:

- зведена відомість про виконання студентами навчального плану і про отримані ними оцінки з теоретичних дисциплін, курсових робіт, практик;
- відзив керівника про кваліфікаційну роботу;
- рецензію на кваліфікаційну роботу спеціаліста відповідної кваліфікації і профілю.

До комісії ДЕКу можуть подаватися й інші матеріали, які характеризують наукову і практичну цінність виконаної бакалаврської роботи: надруковані статті за темою роботи, документи, що вказують на практичне застосування роботи тощо.

До захисту кваліфікаційних робіт допускаються студенти, які виконали всі вимоги навчального плану, пройшли і захистили виробничу практику, подали в установлений термін кваліфікаційну роботу на кафедру і відзиви на неї.

Термін подання бакалаврської роботи до ДЕКу - 2 тижні до захисту.

Враховуючи зауваження керівника, зроблені у письмовому відзиві, і рецензента, які було висловлено в рецензії, студент приступає до **підготовки до захисту**.

До захисту студент готує стислу доповідь, в якій слід коротко викласти основні результати дослідження. Регламент доповіді - 10-15 хвилин. На підкріплення доповіді доцільно розробити наочні матеріали (слайди з графіками, таблицями, моделі, фотографії, рекламні проспекти тощо).

9. Організація захисту бакалаврських робіт

Для захисту бакалаврської роботи створюються комісії за основними напрямками наукових досліджень з числа досвідченіших працівників професорсько-викладацького складу, а також із залученням керівництва галузевих управлінь у складі Голови, секретаря, трьох членів.

Захист кваліфікаційних робіт здійснюється на відкритому засіданні Державної екзаменаційної комісії з участю не менше половини складу комісії складу при обов'язковій присутності голови комісії. Графік роботи комісії затверджується наказом ректора Національного університету «Острозька академія». На захисті студент виступає з коротким повідомленням (протягом 10-15 хвилин), в якому обґрунтовує вибір теми кваліфікаційної роботи, характеризує поставлені цілі і завдання, предмет і методи дослідження, висунуту гіпотезу, одержані результати і висновки, обґрунтовує їх і відзначає теоретичне і практичне значення. Потім зачитується відзив наукового керівника і рецензія на роботу, заслуховуються відповіді студента на зауваження, які було зроблено у відзиві і рецензії, після чого студент одержує запитання. Студенту надається можливість дати пояснення щодо зауважень, дати відповіді на запитання членів ДЕК. Відповіді мають бути короткими (як правило з двох-трьох речень), впевненими, чіткими, конкретно відповідати на поставлене запитання. Рішення про оцінку захисту бакалаврської роботи приймається на закритому засіданні ДЕК, результат оголошується після затвердження протоколу головою ДЕК.

Процедура захисту включає:

- доповідь студента про зміст роботи;
- запитання до автора;
- оголошення відзиву наукового керівника або його виступ;
- відповіді студента на запитання членів ДЕК;
- заключне слово студента;
- рішення комісії про оцінку роботи.

Якщо захист кваліфікаційної роботи визначається незадовільним, Державна

екзаменаційна комісія встановлює, чи можливе подання даної роботи до повторного захисту після необхідного доопрацювання, яка визначається комісією, або студент повинен розробити нову тему, котра встановлюється відповідною кафедрою.

Одержання незадовільної оцінки за кваліфікаційну роботу при її захисті не позбавляє студента права складати державні іспити з решти предметів, передбачених навчальним планом з відповідної спеціальності, однак студент, що навчається за денною формою навчання, але одержав при захисті кваліфікаційної роботи незадовільну оцінку, відраховується з вищого навчального закладу. В цьому випадку студенту замість диплому видається академічна довідка встановленого зразка.

Повторний захист кваліфікаційної роботи, яка одержала незадовільну оцінку Державної екзаменаційної комісії, дозволяється протягом трьох років після закінчення університету при наявності подання з місця роботи позитивної характеристики, яка відповідає б профілю підготовки студента в університеті.

Захист кваліфікаційної роботи фіксується у протоколі ДЕК.

Кращі кваліфікаційні роботи рекомендуються на конкурси студентських робіт, а також до друку в студентських наукових збірниках.

Захищені кваліфікаційні роботи реєструються і здаються випускаючою кафедрою в архів на зберігання протягом 5 років.

Аналіз виконання і захисту бакалаврських робіт дає можливість акцентувати увагу студентів на типових помилках, зокрема:

1. Зміст роботи не відповідає плану бакалаврської роботи або не розкриває тему повністю чи в її основній частині.
2. Сформульовані розділи (підрозділи) не відбивають реальну проблемну ситуацію, стан об'єкта.
3. Мета дослідження не пов'язана з проблемою, сформульована абстрактно і не відбиває специфіки об'єкта і предмета дослідження.
4. Автор не виявив самостійності, робота являє собою компіляцію або плагіат.
5. Не зроблено глибокого і всебічного аналізу сучасних офіційних і нормативних документів, нової спеціальної літератури (останні 2-10 років) з теми дослідження.
6. Аналітичний огляд вітчизняних і зарубіжних публікацій з теми роботи має форму анотованого списку і не відбиває рівня досліджуваності проблеми.
7. Не розкрито зміст та організацію особистого експериментального дослідження (його суть, тривалість, місце проведення, кількість обстежуваних, їхні характеристики), поверхово висвітлено стан практики.

8. Кінцевий результат не відповідає меті дослідження, висновки не відповідають поставленим завданням.

9. У роботі немає посилань на першоджерела або вказані не ті, з яких запозичено матеріал.

10. Бібліографічний опис джерел у списку використаної літератури наведено довільно, без дотримання вимог державного стандарту.

11. Як ілюстраційний матеріал використано таблиці, діаграми, схеми, запозичені не з першоджерел, а з підручника, навчального посібника, монографії або наукової статті.

12. Обсяг та оформлення роботи не відповідають вимогам роботи, виконана неохайно, з помилками.

1.2. ОСНОВНІ ВИМОГИ ДО БАКАЛАВРСЬКОЇ РОБОТИ З ПСИХОЛОГІЇ (спрощений варіант)

Обсяг роботи:	45-65 сторінок друкованого тексту
Структура основної частини:	2-3 розділи: теоретичний (30-40% обсягу роботи), методичний, дослідницький.
Кожен розділ розпочинається анотацією пунктів змісту розділу і закінчується висновками згідно із завданнями роботи, які розв'язуються у даному розділі, а також фразою-переходом до наступного розділу.	
Кількість літературних джерел	Не менше 40 Бажано за останні 3-7 років Обов'язковим є використання англomовних та інших зарубіжних джерел
На кожне з джерел у роботі має бути хоча б одне посилання	
Структура вступу	Актуальність Мета Гіпотеза (у разі необхідності) Завдання Об'єкт Предмет Методи дослідження Емпірична база дослідження Наукова новизна дослідження Апробації (публікації, конференції, засідання кафедр,

	наукові семінари тощо) Структура роботи
Статус керівника	Як правило, доктори та кандидати наук
Відгук	Відгук керівника та внутрішня рецензія
Процедура захисту	Перед державною екзаменаційною комісією

1.3. СТРУКТУРА ЕМПІРИЧНОГО (ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО) ДОСЛІДЖЕННЯ

Структура емпіричного (експериментального) дослідження має такий вигляд:

1. Формулювання мети, гіпотези та завдань емпіричного дослідження.
2. Планування емпіричного дослідження та прогнозування достовірності отриманих результатів.
3. Вибір методів та підбір методик для перевірки гіпотези емпіричного дослідження (з повною змістовою назвою методики, абрєвіатурою назви, якщо вона є, і посиланням на автора методики в дужках (за І.І. Іваненком); якщо автора методики не вказано (за викладом В.В. Петренка); якщо необхідно, вказується і автор модифікації).
4. Практичне оволодіння методикою емпіричного дослідження як засобу вирішення науково-дослідного завдання.
5. Кількісна та якісна обробка даних емпіричного дослідження.
6. Повний, стилістично правильний та грамотний опис процедури та результатів емпіричного дослідження, переконливість аргументації.
7. Унаочнення (схеми, діаграми, графіки) та інтерпретація результатів емпіричного дослідження.
8. Формулювання висновків, отриманих у результаті емпіричного дослідження, рекомендацій щодо їх використання.
9. Обсяг вибірки виключно для емпіричного дослідження – не менше 50 осіб. Для формувального експерименту – 15-20.

Усе перераховане вище може слугувати критерієм для оцінки бакалаврської роботи викладачем або атестаційною комісією.

Виділяють дві групи критеріїв оцінки бакалаврської роботи – змістові і формальні.

Критерії	Бали
Змістові критерії:	
1. Адекватний проблемі літературний огляд (в т.ч. обґрунтованість розділів теоретичної частини)	
2. Чітка постановка проблеми	

3. Визначеність понятійного апарату дослідження	
4. Адекватність вибраних методик поставленій проблемі і коректний їх опис	
5. Детальний опис ходу дослідження	
6. Детальний опис результатів дослідження	
7. Наявність аналізу (в т.ч. вибірки, побудови експерименту, його результатів)	
8. Адекватність використання методів математичної статистики	
9. Адекватні результатам дослідження висновки і їх відповідність завданням та гіпотезі	
Формальні критерії:	
1. Об'єм роботи – 45-65 сторінок 14 шрифтом Times New Roman	
2. Об'єм теоретичної частини – 30-40% від загального об'єму	
3. Об'єм бібліографії – 30-40 джерел	
4. Наявність у бібліографії англomовної і іншої іншомовної літератури	
5. Грамотне оформлення бібліографії	
6. Наявність і коректність бібліографічних посилань	
7. Наявність наочних матеріалів	
8. Публікації, участь у конференціях, семінарах тощо	

При оцінці випускної роботи виходять з того, що бакалавр має вміти:

- формулювати мету і завдання дослідження;
- складати план дослідження;
- вести бібліографічний пошук із застосуванням сучасних інформаційних технологій;
- використовувати сучасні методи наукового дослідження, модифікувати наявні та розробляти нові методи, виходячи із завдань конкретного дослідження;
- обробляти отримані дані, аналізувати і синтезувати їх на базі відомих літературних джерел;
- оформляти результати досліджень відповідно до сучасних вимог.

Крім того, згідно наказу ректора Національного університету «Острозька академія», студент, який претендує на оцінку «відмінно», повинен опублікувати результати дослідження щонайменше в одному виданні, а також презентувати їх на наукових та науково-практичних конференціях.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ НАПИСАННЯ

МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ З ПСИХОЛОГІЇ

2.1. ВИМОГИ ДО НАПИСАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

Вищим ступенем підготовки кваліфікованих спеціалістів є магістри.

Магістр — це освітньо-кваліфікаційний рівень фахівця, який на основі кваліфікації бакалавра або спеціаліста здобув поглиблені спеціальні вміння та знання інноваційного характеру, має певний досвід їх застосування та продукування нових знань для вирішення проблемних професійних завдань у певній галузі. Магістр повинен мати широку ерудицію, фундаментальну наукову базу, володіти методологією наукової творчості, сучасними інформаційними технологіями, методами отримання, обробки, зберігання і використання наукової інформації, бути спроможним до плідної науково-дослідної і науково-педагогічної діяльності.

Магістерська освітньо-професійна програма включає в себе дві приблизно однакові за обсягом складові – освітню і науково-дослідну. Зміст науково-дослідної роботи магістра визначається індивідуальним планом. Одночасно призначається науковий керівник, котрий повинен мати науковий ступінь і (або) вчене звання і працювати в даному ВНЗ.

Підготовка магістра завершується захистом магістерської роботи на засіданні Державної екзаменаційної комісії.

Магістерська робота — це самостійна науково-дослідна робота, яка виконує кваліфікаційну функцію, тобто готується з метою публічного захисту і отримання академічного ступеня магістра. Основне завдання її автора – продемонструвати рівень своєї наукової кваліфікації, вміння самостійно вести науковий пошук і вирішувати конкретні наукові завдання.

Ця випускна кваліфікаційна праця наукового змісту має внутрішню єдність і відображає хід та результати розробки вибраної теми. Вона є новим по суті і досить специфічним видом кваліфікаційної роботи.

Магістерська робота, з одного боку, має узагальнюючий характер, оскільки є своєрідним підсумком підготовки магістра, а з іншого — самостійним оригінальним науковим дослідженням студента, у розробці якого зацікавлені установи, організації або підприємства.

Оскільки підготовка магістрів у нашій країні є справою відносно новою, то поки що не розроблені більш-менш уніфіковані вимоги щодо змісту й структури магістерської роботи. Прийнятною вважається така її структура:

- титульний аркуш;
- зміст;
- вступ;

- розділи і підрозділи основної частини;
- висновки;
- список використаних джерел;
- додатки.

Наповнення кожної частини магістерської роботи визначається її темою. Вибір теми, етапи підготовки, пошук бібліографічних джерел, вивчення їх і добір фактичного матеріалу, методика написання, правила оформлення та захисту магістерської роботи мають багато спільного з бакалаврською роботою студента і кандидатською дисертацією здобувача наукового ступеня. Тому в процесі її підготовки слід застосовувати методичні і технічні прийоми підготовки наукової праці, викладені в даних методичних рекомендаціях.

Успішність виконання магістерської роботи великою мірою залежить від уміння вибрати найрезультативніші методи дослідження, оскільки саме вони дозволяють досягти поставленої у роботі мети. Методологія виконання магістерської роботи, вимоги до її оформлення аналогічні бакалаврській роботі, але детальніше розкривається актуальність теми дослідження, наукова проблема і її доведення. Якомога ретельніше формується зміст вступної частини, обов'язковим є визначення об'єкта і предмета дослідження. Загальні висновки магістерської роботи виконують роль закінчення обумовленого логікою проведення дослідження у формі послідовного, логічного викладення отриманих підсумкових результатів, їх співвідношення з загальною метою, конкретними завданнями, поставленими і сформульованими у вступі. Саме результатами теоретичного і практичного дослідження у своїй магістерській роботі магістрант має змогу засвідчити рівень наукової підготовки.

Виходячи з того, що магістерська підготовка — це по суті лише перший серйозний крок студента до науково-дослідної і науково-педагогічної діяльності, що логічно завершується вступом до аспірантури і підготовкою кандидатської дисертації, магістерська робота не може розглядатись як науковий твір вищого гатунку, оскільки ступінь магістра — це не вчений, а лише академічний ступінь, який підтверджує освітньо-професійний рівень випускника вищої школи і свідчить про наявність у нього знань, умінь і навичок, притаманних науковому працівникові-початківцю.

Вимоги до магістерської роботи в науковому відношенні вищі, ніж до бакалаврської роботи, однак нижчі, ніж до кандидатської дисертації.

На відміну від дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата і доктора наук, що є науково-дослідними працями, магістерська робота як самостійне наукове дослідження кваліфікується як навчально-дослідна праця, в основу якої покладено моделювання більш-менш відомих рішень, її тематика та науковий рівень мають відповідати освітньо-

професійній програмі навчання. Виконання зазначеної роботи має не стільки вирішувати наукові проблеми (завдання), скільки засвідчити, що її автор здатний належним чином вести науковий пошук, розпізнавати професійні проблеми, знати загальні методи і прийоми їх вирішення.

При оцінці випускної магістерської роботи виходять з того, що магістр має вміти:

- формулювати мету і завдання дослідження;
- складати план дослідження;
- вести бібліографічний пошук із застосуванням сучасних інформаційних технологій;
- використовувати сучасні методи наукового дослідження, модифікувати наявні та розробляти нові методи, виходячи із завдань конкретного дослідження;
- обробляти отримані дані, аналізувати і синтезувати їх на базі відомих літературних джерел;
- оформляти результати досліджень відповідно до сучасних вимог, у вигляді звітів, рефератів, статей.

Процедура підготовки і захисту магістерської роботи подібна до захисту бакалаврської роботи і є спрощеною порівняно з кандидатською дисертацією. Якщо основні положення, висновки і рекомендації кандидатського дослідження мають бути опубліковані в наукових виданнях, то щодо магістерської роботи ця вимога не є обов'язковою. Однак, згідно наказу ректора Національного університету «Острозька академія», студент, який претендує на оцінку «відмінно», повинен опублікувати результати дослідження щонайменше в одному виданні, а також презентувати їх на наукових та науково-практичних конференціях. Процедура захисту магістерської роботи не потребує автореферату.

Здобувач ступеня кандидата і доктора наук подає в спеціалізовану вчену раду перелік документів, регламентованих ВАК України. Здобувач ступеня магістра обмежується поданням у Державну екзаменаційну комісію лише самої роботи (разом з відгуками наукового керівника і провідного фахівця) і довідки про виконання індивідуального плану з освітньо-професійної програми магістра.

Спрощеною є й сама процедура публічного захисту магістерської роботи, оскільки не потрібно призначати офіційних опонентів. Така робота підлягає лише обов'язковому рецензуванню. Незважаючи на суттєві відмінності між магістерською роботою і кандидатською дисертацією, принципи їх підготовки – загальні.

По закінченні навчання випускникові магістратури видається диплом, в додатку до якого вказується тема магістерської роботи.

Студенти, котрі успішно закінчили магістратуру, як правило, продовжують навчання в аспірантурі.

Порядок виконання і захисту магістерської роботи можна подати в такій схемі:

1. *Обрання теми магістерської роботи.*
2. *Визначення наукового керівництва.*
3. *Затвердження теми магістерської роботи, наукового керівництва.*
4. *Складання плану магістерської роботи.*
5. *Організація написання роботи.*

Навчальним планом передбачається надання магістрам вільних днів для підготовки магістерських робіт і консультацій.

У період підготовки магістерських досліджень здійснюється поточний кафедральний контроль і робота наукового керівника і консультантів за магістром. Поточний кафедральний контроль, проводиться методом обговорення структурних розділів магістерської роботи з визначенням необхідних моментів дослідження, що потребують опрацювання або переробки.

Кафедрою встановлюються контрольні терміни звітування магістра.

Науковий керівник здійснює:

- перевірку виконання плану дослідження;
- рекомендації щодо джерел інформації та застосування методів дослідження;
- контроль за дотриманням термінів підготовки магістерської роботи.

6. *Рецензування.*

Не пізніше ніж за місяць до захисту роботи подається науковому керівникові з метою підготовки ним відгуку на дослідження, а також направляється на рецензування.

7. *Проведення обговорення магістерської роботи, допуск до захисту.*

Попереднє обговорення магістерської роботи здійснюється на засіданні кафедри або спільних засідань кафедр з урахуванням висновків наукового керівника та рецензентів і має на меті проведення магістром аналізу пропозицій і зауважень, доопрацювання роботи для її захисту на ДЕК та одержання магістром кафедрального допуску до захисту, оформленого протокольню.

8. *Подання магістерської роботи до захисту в ДЕК.*

До захисту допускаються магістри за умови повного виконання навчального плану.

Термін подання магістерської роботи до ДЕКу - 2 тижні до захисту.

10. *Організація захисту магістерських робіт.*

Для захисту магістерської роботи створюються комісії за основними напрямками наукових досліджень з числа досвідченіших працівників професорсько-викладацького складу, а також із залученням керівництва галузевих управлінь у складі Голови, секретаря, трьох членів.

При захисті магістерських робіт у державну комісію подаються:

- магістерська робота з витягом з протоколу засідання кафедри про допуск магістра до захисту;

- письмовий відгук наукового керівника з характеристикою діяльності магістра під час виконання магістерської роботи;

- письмова рецензія на магістерську роботу.

До комісії ДЕКу можуть подаватися й інші матеріали, які характеризують наукову і практичну цінність виконаної магістерської роботи: надруковані статті за темою роботи, документи, що вказують на практичне застосування роботи тощо.

Захист магістерських робіт проводиться на відкритому засіданні Державної екзаменаційної комісії за участю не менш ніж половини її складу при обов'язковій присутності голови комісії. Графік роботи комісії затверджується наказом ректора Національного університету «Острозька академія». Для захисту роботи магістр готує доповідь (10-15 хвилин), яка повинна відбивати зміст дослідження, його мету, завдання, предмет та об'єкт; обґрунтування вибору теми, ступеня її висвітлення в науковій літературі. Основна частина доповіді присвячується викладенню науково-практичних висновків і рекомендацій, результатів за матеріалами дослідження.

Після доповіді магістра і його відповідей на запитання оголошуються рецензії на роботу, відгук наукового керівника. Магістру надається можливість дати пояснення щодо зауважень, дати відповіді на запитання членів ДЕКу. Відповіді мають бути короткими (як правило з двох-трьох речень), впевненими, чіткими, конкретно відповідати на поставлене запитання. Рішення про оцінку захисту магістерської роботи приймається на закритому засіданні ДЕКу, результат оголошується після затвердження протоколу головою ДЕКу.

Випускники магістратури, які за підсумками навчання отримали диплом з відзнакою, можуть рекомендуватися Вченою радою Національного університету «Острозька академія» для вступу до аспірантури.

Магістри, які виконали наукову роботу, але одержали під час захисту оцінку «незадовільно», отримують довідку встановленого Міністерством освіти і науки України зразка. Їм надається право повторного захисту магістерської роботи протягом одного року. При повторному захисті необхідним є проведення нового рецензування. Щодо останнього ДЕКу виносить відповідне рішення і фіксує його протокольно. Рішення комісії є остаточним і оскарженню не підлягає.

Секретар комісії із захисту магістерських робіт після захисту здає їх до бібліотеки (архіву), де вони реєструються і зберігаються у фонді магістерських робіт протягом 5 років. Магістерські роботи, що мають вагомим науково-практичним значенням, можуть бути, за пропозицією комісії, рекомендовані ДЕКом для опублікування у вигляді окремих

навчальних посібників. За магістерськими роботами зберігається статус авторського права.

2.2. ОСНОВНІ ВИМОГИ ДО МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ З ПСИХОЛОГІЇ

(спрощений варіант)

Обсяг роботи:	75-90 сторінок друкованого тексту
Структура основної частини:	3-4 розділи: теоретичний (30-40% обсягу роботи), методичний, дослідницький.
Кожен розділ розпочинається анотацією пунктів змісту розділу і закінчується висновками згідно із завданнями роботи, які розв'язуються у данному розділі, а також фразою-переходом до наступного розділу.	
Кількість літературних джерел	Не менше 60
На кожне з джерел у роботі має бути хоча б одне посилання	
Структура вступу	Актуальність Мета Гіпотеза Завдання Об'єкт Предмет Методи дослідження Емпірична база дослідження Наукова новизна дослідження Теоретичне значення Практичне значення Апробації (публікації, конференції, засідання кафедр, наукові семінари тощо) Структура роботи
Статус керівника	Як правило, доктори та кандидати наук
Відгук	Відгук керівника, зовнішня рецензія
Процедура захисту	Перед державною екзаменаційною комісією

РОЗДІЛ 3. ВИМОГИ ДО НАПИСАННЯ ВИПУСКНОЇ РОБОТИ ЗГІДНО МІЖНАРОДНОГО ЗРАЗКА АРА

3.1. ЗАГАЛЬНІ ТА ЕТИЧНІ НОРМИ ДО ОФОРМЛЕННЯ ВИПУСКНИХ РОБІТ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ

Випускна робота, що виконується англійською мовою – є додатковим видом самозвіту студента відносно проведеного ним наукового дослідження. Даний вид оформлення є актуальним лише для тих робіт, що виконуються в рамках Науково-дослідної лабораторії когнітивної психології НаУОА з галузі «Когнітивна психологія». **Основна мета виконання дипломної роботи** даного виду – глибоко й творчо вивчити одне з конкретних питань теорії і практики певної галузі психології, оволодіти методами наукового дослідження та оформлення емпіричних досліджень згідно Міжнародного зразка АРА.

Незалежно від обраної теми, *структура* дипломної роботи має бути такою:

- титульний аркуш;
- анотація;
- вступ;
- методика дослідження;
- результати;
- обговорення;
- література;
- додатки.

У ході написання дипломної роботи англійською мовою студент має сформувати навички наукового стилю написання згідно міжнародного аналогу. Окрім того, опанувати етичні норми щодо виконання та оформлення експериментального дослідження. Науковий стиль написання є відмінним від звичних вітчизняних норм написання наукових робіт, де опис теоретичного курсу роботи є більш доступним у стилістичній формі, а найбільш термінологічне та наукове навантаження припадає на оформлення процедурної та статистично-математичної частини роботи.

Основні етичні та правові принципи лежать в основі всіх наукових досліджень. Ці принципи, спрямовані на досягнення трьох цілей:

- для забезпечення точності наукового знання;
- для захисту прав учасників емпіричного дослідження;

- захист прав інтелектуальної власності.

Тому, досить важливим є дотримання правил оформлення теоретичного конструкту (посилання на джерела використаної літератури, забезпечать правильність їх оформлення та дозволить уникнути плагіату) та дотримання правил проведення процедури експерименту (процесуальний аспект та співпраця із досліджуваними).

Для більш детального ознайомлення із етичними правилами та нормами проведення наукових досліджень студенту необхідно ознайомитися із збіркою «Етичні принципи психологів і кодекс проведення наукових досліджень (APA Ethics Code; APA, 2002; див також: <http://www.apa.org/ethics>)

3.2. СТРУКТУРА АНГЛОМОВНОЇ ВИПУСКНОЇ РОБОТИ

I. Назва (Title)

Назва англomовного еквівалента дипломної роботи студента повинна узгоджуватися із темою україномовного відповідника. Допустимо, що англomовний варіант назви може бути не дослівним його перекладом, адже даний вид оформлення наукової роботи відображає більшою мірою експериментальну частину дослідження, тому назва англomовної роботи визначатиме більш чіткіший взаємозв'язок між експериментальними змінними. Для коректного вибору назви англomовного варіанту роботи студент має звернутися до наукового керівника та погодити з ним основні моменти її формулювання.

Назва роботи повинна мати форму чіткого формулювання досліджуваної проблематики, що стисло відображає основну тему та визначає характер взаємозв'язку між змінними в рамках експериментального дослідження. Прикладом хорошої назви є: «Effect of Transformed Letters on Reading Speed.» У формулюванні теми слід уникати загальноживаних слів, які лише збільшують навантаження сприймання та відволікають читача від основної проблематики теми. Наприклад, слова *results* або *method* не мають вживатися у назві, а також не варто розпочинати із слів: *A Study of* або *An Experimental Investigation of*. Однак, *a research synthesis*, *meta-analysis* або *fMRI study* можуть навпаки більш конкретизувати особливості дослідження студента та вказати конкретний вид обраної ним методології. Слід уникати використання умовних скорочень у назві, окрім тих, що є загальноживаними (наприклад, JOL - judgments of learning та ін.). Рекомендована довжина назви має не перевищувати 12-ти слів.

Назва вводиться великими та малими літерами, з вирівнюванням по центру у верхній частині титульної сторінки. Назва у зазначеному форматі має дублюватися у верхній частині кожної наступної сторінки наукової роботи (у верхньому колонтитулі документу). (див. Додаток 3)

II. Анотація (Abstract)

Анотація це короткий та змістовний опис наукової роботи студента, що дає змогу швидко оглянути і оцінити її структуру, завдання та результати дослідження. Більшість зарубіжних видань вимагають оформлення анотації до роботи, окрім того, це дасть можливість сформувати навички короткого та лаконічного висловлювання у студентів.

Основні характеристики анотації:

- *точність*. Анотація має чітко відображати цілі та зміст наукової роботи. Не повинна містити інформації, що не відображається в основній частині роботи. Якщо дана робота є продовженням або повторенням конкретного дослідження, це має уточнитися в анотації із зазначенням прізвища автора та роком цього дослідження.
- *без оцінювання*. Матеріал, що надається в анотації є звітом та чітким викладенням висновків, а не оцінюванням важливості отриманих результатів. Не містить коментарів відносно структури самої роботи в цілому.
- *послідовність та читабельність*. Написаний ясною та стислою мовою. Варто використовувати дієслова, а не їх похідні чи пасивні звороти (наприклад, *investigated*, а не *an investigation of*; *The authors presented* замість *Results were presented*). Для опису висновків та результатів потрібно використовувати теперішній час, а для опису специфічних змінних, що використовувалися в дослідженні – минулий.
- *лаконічність*. Кожен вислів має бути коротким і максимально інформативним. До анотації включаються лише п'ять-шість основних термінів по темі. Рекомендується використання специфічної термінології з обраної проблематики, проте не варто повторюватись та не давати їх інтерпретацій в тексті анотації.

Анотація до *експериментального дослідження* має описувати:

- проблему, що вивчається (по можливості висловитися одним реченням).
- досліджуваних, конкретизуючи специфічність обраної вибірки (вік, стать, етнічна та/або расова приналежність та ін.).
- особливі характеристики методології дослідження (вказуючи лише на відмінні або унікальні їх особливості, якщо такі є).
- основні результати роботи (включаючи статистично значимі показники до них).
- висновки наукової роботи.

Анотація має містити від 150-250 слів та не перевищувати вказаного ліміту. (Додаток 4) Вона має розміщуватися на окремій сторінці (на 2 ст. після титульної) і розпочинатися із заголовку *Abstract* виділеним жирним шрифтом та розміщеним по центру аркуша. Після тексту анотації варто зазначити ключові слова до роботи, тих, що найбільш чітко відображають сферу дослідження студента (4-6 слів). Ключові слова розміщуються у

наступному рядку, з відступом, де заголовок *Keywords* виділений курсивом. Після двокрапки перераховуються ключові терміни роботи через кому.

III. Вступ (Introduction)

Основним завданням вступу є представлення проблеми дослідження. Текст роботи повинен відкрити специфіку запропонованої теми, а також стратегію та основні її завдання. У вступі мають чітко розкриватися основні теоретичні принципи дослідження. Перед тим як розпочати роботу над написанням вступу студент може опиратися на наступні запитання:

- Чому дана тема є важливою?
- Яким чином дана тема пов'язана із попередніми дослідженнями? Якщо окремі аспекти теми вже вивчалися попередньо, які ж існують відмінності між ними?
- Які гіпотези і завдання даного дослідження (з посиланнями на вже вивчені теоретичні аспекти)?
- Яким чином гіпотези та дизайн експерименту взаємопов'язані між собою?
- Яке теоретичне та практичне значення даного дослідження?

Вдало написаний вступ відповідає на поставленні запитання усього у декілька сторінках тексту (обсяг якого не перевищує 4-6 ст.) і дає читачу відчуття вичерпності та обґрунтованості запропонованої теми.

Детальне вивчення важливості проблематики. Вкажіть, чому проблема заслуговує вивчення. Твердження про важливість можуть бути пов'язані з необхідністю розкрити певні аспекти та/або розширити теоретичні формулювання. Для прикладних досліджень, це може бути пов'язано з необхідністю вирішення соціальних, педагогічних та ін. проблем. Коли дослідження обумовлене бажанням вирішити спірні питання, всі сторони «за» та «проти» повинні бути представлені в тексті. Уникайте упередженості і аргументів, що можуть бути не концептуальними або не обґрунтованими. Зазначте постановку основних завдань коротко, проте чітко.

Описати теоретичний конструкт. Варто здійснити короткий вичерпний опис теоретичних джерел та досліджень, що здійснювалися попередньо. Проте, не варто охоплювати всієї історії дослідження проблематики, а лише включити основні аспекти, тільки ті, що мають безпосереднє відношення до теми. Припустіть, що читач обізнаний в основних питаннях теми і не вимагає повного теоретичного опису. Зверніть вашу увагу на останні, більш сучасні дослідження, це дасть змогу охопити більш новіші результати, що мають безпосереднє відношення до вашої роботи. Цитування та зазначення автора(-ів) є ознакою наукової та академічної відповідальності. В описі відповідних джерел, інформуйте читача про інші аспекти дослідження, що були вивчені попередньо та аналізуйте, виокремлюйте відмінності або подібності між ними. У той же час, цитуйте і посилайтеся на

ті роботи, що відносяться до конкретних специфічних питань, а не тих, які мають тільки загальне значення. При обговоренні попередніх робіт, уникайте несуттєвих деталей, а підкреслюйте основні висновки, або окремі методологічні питання. Якщо вважаєте, що для читача необхідно переглянути певну роботу то зробіть відповідну відмітку у тексті із посиланням на автора роботи (наприклад, Roediger & Rapricke, 2006b, *for a review*). Виклад матеріалу має бути логічним та послідовним, чітким та зрозумілим.

Опис гіпотез і відповідність їх дизайну дослідження. Після того, як ви обґрунтували вибір вашої теми та здійснили її теоретичний огляд, наступним, що ви маєте зробити, це описати ваш підхід до методики вивчення даної теми. В емпіричних дослідженнях найчастіше йдеться про ваші гіпотези або конкретні питання і опису того, як вони були отримані згідно описаної теорії. Крім того, якщо у вашій роботі є гіпотези або питання, які займають центральне місце, а окремі є вторинними, то варто зазначити ці пріоритети відповідно. Поясніть, як запропонована вами схема дослідження дозволяє побудувати необхідні висновки для вивчення гіпотез.

IV. Методика дослідження (Method)

В даному розділі детально описується яким чином було проведено дослідження, в тому числі із наведенням та конкретизацією експериментальних змінних. Повноцінний опис методів дослідження дасть змогу оцінити доцільність обраних методів, їх надійність та вірогідність. Дану секцію дослідження потрібно описати якомога детально з метою подальшого вивчення проблематики, або з можливістю послідовників повторити ваше дослідження детально.

Виокремлення підструктур розділу. Доцільно розділити даний розділ на декілька частин. Це зазвичай підрозділи із описом маніпуляцій, учасників, особливостей методології та процедури дослідження. Отже, він включає наступні послідовні підструктури:

- Короткий опис особливостей методології експериментального дизайну, його основні завдання і відповідні експериментальні маніпуляції для їх вивчення. Загалом дана частина є вступним словом і дає вичерпну інформацію для читача відносно загальних аспектів самого експерименту і обраних автором маніпуляцій.
- **Учасники (Participants).** В цій частині студент описує деталі вибірки експерименту, включаючи вікові та статеві особливості (якщо існують інші важливі деталі відносно вибірки дослідження вони обов'язково зазначаються). Також зазначаються особливості формування експериментальних груп, де вказуються умовні їх позначення (якщо такі є). Прикладом написання даного підструктури є:

Forty-seven Ukrainian-speaking students (31 women and 16 men; mean age = 19.38 years, SD = 1.37) participated in the experiment. The participants were divided into two groups: Speeded (14 women and 1 man) and Unspeeded (17 women and 15 men).

- **Інструментарій (Materials).** Тут здійснюється детальний опис стимулів та допоміжних методик, діагностичний інструментарій, що використовувалися в експерименті. При чому потрібно обґрунтувати доцільність обраних методів, зазначити показники їх надійності та валідності. Важливо зазначити спосіб демонстрації стимульного матеріалу (комп'ютеризований чи ні), яким чином вимірювалися залежні змінні.
- **Процедура дослідження (Procedure).** Студент має якомога детальніше описати хід процедури експериментального дослідження. Опис дизайну експерименту має поетапну структуру, де вказується кожен етап зокрема та детально описується вміст кожного етапу (що робили на даному етапі учасники експерименту, включно із інструкцією до кожного етапу). При роботі із написання даного підрозділу варто сконцентрувати увагу на тому, що він повинен бути описаний доступною мовою та із послідовним викладенням матеріалу з метою подальшого, або його повторного проведення, або вдосконалення. Тут також зазначаються показники, які мали значення щодо, наприклад, тривалості даного етапу, або середні показники певної досліджуваної ознаки (психометричні значення та ін.).

V. Результати (Results)

У розділі «Результати» потрібно здійснити узагальнення відносно тих експериментальних даних, що були зібрані в ході експерименту. Опис результатів також має бути послідовним відносно експериментальних завдань та гіпотез. У випадку, якщо при аналізі були знайдені не статистично значимі показники, вони у будь-якому випадку зазначаються у тексті роботи. Результат відносно одного завдання є сукупністю опису: (1) обраного математичного методу для аналізу експериментальних даних; (2) змінні, яким чином порівнювалися дані, із зазначенням внутрішньо- та зовнішньогрупового критерію аналізу даних; (3) отриманий результат із зазначенням статичної значимості отриманого показника; (4) якісний аналіз, де студент в декількох словах дає описову характеристику знайденого статистичного зв'язку. В даному розділі варто включити таблиці даних, що мають пряме відношення до статистичного аналізу даних або є його результатом (наприклад, лінійні графіки залежності змінних). Таблиці або Графіки мають бути змістовними, мати пряме відношення до здійсненого аналізу. Важливо також звернути увагу на формування дескрипції та назви до них, де в тексті має даватися чітка інструкція відносно того яким чином вони інтерпретуються і які дані представлені на них.

VI. Обговорення (Discussion)

Після представлення результатів експерименту, що є більшою мірою презентацією кількісного аналізу даних, аніж якісною, студент має здійснити ґрунтовний якісний аналіз отриманих результатів порівнюючи дані власного дослідження з роботами які є дотичними до запропонованої теми. В даному розділі необхідно здійснити аналіз, інтерпретацію та побудувати висновки. Ключовим моментом тут є вдале поєднання теоретичної частини розглянутої у «Вступі» і інтерпретація власне авторських результатів.

Роботу над розділом варто розпочати із огляду основних гіпотез дослідження, а лише тоді працювати над інтерпретацією похідних гіпотез (за їх наявності). У випадку якщо гіпотези дослідження не підтвердилися, мають зазначатися припущення відносно того чому був отриманий такий результат. Аналіз отриманих результатів полягає у виокремленні відмінностей та подібностей у відповідності із тими аналоговими дослідженнями, які попередньо проводилися.

При інтерпретація варто звернути увагу на наступні аспекти: (а) джерела потенційного зміщення та інших загроз внутрішньої валідності, (б) неточність вимірювання змінних, (в) загальна кількість тестувань, (г) величина статистичного взаємозв'язку, і (д) інші слабкі сторони дослідження. Якщо спостерігається високий показник зміщень, потрібно це зазначити та зробити відповідні підсумки.

Закінчити обговорення розділу з обґрунтуванням і коментарями щодо важливості проробленої роботи над дослідженням. У цьому розділі умовиводи можуть бути короткими проте чітко презентувати міркування студента над проблематикою. Екстраполяція цих даних на таких загальних питань, як практична значимість результатів, сфера застосування, або подальші перспективи вивчення проблеми.

VII. Література (References)

Оформлення списку використаної літератури здійснюється у відповідності до прийнятих та стандартизованих норм оформлення літератури Американською Асоціацією Психологів (APA – American Psychology Association). (Додаток 6).

VIII. Додатки (Appendices)

Іноді матеріал, що доповнює зміст дипломної роботи може відволікати або порушувати цілісність та структурованість усієї роботи. Матеріали такого типу можуть бути включені до додатку.

В цілому, додаток підходить для матеріалів, які є відносно коротким і легко представлені в друкованому форматі. До таких матеріалів ми можемо віднести: (а) перелік стимулів (наприклад, ті, які використовуються в дослідженнях пам'яті, метапам'яті), (б) детальний опис комплексу устаткування, (в) детальний демографічних субпопуляцій в дослідженні, і інші детальні складні елементи звітності. Якщо до роботи додається лише

один додаток, його потрібно найменувати як *Appendix*, якщо робота матиме більш ніж один додаток, найменування йде відповідно із додаванням літери англійського алфавіту, кожен наступний з великої літери (*Appendix A, Appendix B*, і т.д.). Не залежно від індексації додаток повинен мати свою назву. Порядок розташування додатків відповідає порядку їх згадування у тексті. Посилання на додаток в тексті має такий вигляд:

produced the same results for both studies (see Appendices A and B for complete proofs).

3.3. ОСОБЛИВОСТІ ОФОРМЛЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Вимоги до набору тексту. Роботу друкують на комп'ютері з однієї сторони аркуша білого паперу формату А4 (210x297 мм), дотримуючись таких вимог:

Шрифт – Times New Roman

Розмір – 12

Відстань між рядками – 1,5 інтервала

Верхнє, нижнє поле – 20 мм

Ліве поле – 25 мм

Праве поле – 15 мм

Розташування – книжне

У роботі допускається виконання ілюстрацій та таблиць на аркушах формату А3. Друкарські помилки, описки, які виявилися після написання випускної роботи, можна виправляти підчищенням або зафарбовуванням коректором і нанесенням правильного тексту. Допускається наявність не більше двох виправлень на одній сторінці.

Розділи не пишуться з нової сторінки, окрім Анотації (Abstract) та Списку використаної літератури (References) – ці структурні частини дипломної роботи розпочинаються із нової сторінки. Заголовки структурних частин випускної роботи „Abstract”, „Introduction”, „Method”, „Results”, „Discussion”, „References” та “Appendix” друкуються з великої літери з вирівнюванням по центру і виділенням жирним шрифтом. Відстань між заголовком та текстом має становити 2 інтервали.

Нумерацію сторінок подають арабськими цифрами у правому верхньому куті без крапки. Титульний аркуш вважається за першу сторінку, але нумерація на ньому не проставляється. Наступні сторінки нумерують, починаючи з другої.

Курсові роботи можуть містити *ілюстрації (Figure), таблиці (Table)*. (Додаток 5)

Підпис під ілюстрацією звичайно має чотири основні елементи:

- найменування графічного сюжету позначається „Figure”;
- порядковий номер ілюстрації, який вказується без знаку номера арабськими цифрами;
- тематичний заголовок ілюстрації, що містить текст із якомога стислою

характеристикою зображеного;

– Примітки (Notes), де зазначаються особливі значення, ті на які автор хоче звернути увагу, і які є необхідними для інтерпретації ілюстрації (значення змінних, умовні скорочення, статистичні характеристики досліджуваних величин).

Цифровий матеріал, як правило, повинен оформлятися у вигляді **таблиць (Table)**.

Додатки оформлюють як продовження дипломної роботи на наступних її сторінках. Додатки слід позначати послідовно великими літерами англійської абетки. До додатків доцільно включати допоміжний матеріал, необхідний для повного сприйняття випускної роботи.

Література. АРА створили чіткі норми посилання на використане у роботі джерело на наукові роботи, і завдяки особливостям відмінностей їх оформлення можна чітко розмежувати, чи це є перефразування, чи, власне цитування наукового джерела.

Цитування та посилання наукових джерел в тексті дипломної роботи.

- Одноосібна стаття.

Посилання вказується в круглих дужках, де першим зазначається лише прізвище автора, та через кому рік видання:

from theory on bounded rationality (Simon, 1945)

Якщо прізвище автора виступає частиною речення, після його вживання в круглих дужках зазначається рік видання:

Simon (1945) posited that

- Багатоосібна стаття.

При посиланні на роботу із двома авторами повині завжди зазначатися обидва прізвища. Цитування здійснюється в кінці речення, де в круглих дужках зазначаються обидва прізвища і між ними ставиться «&», а через кому рік видання:

as has been shown (Leiter & Maslach, 1998)

Якщо прізвища авторів вживаються в тексті між ними вже ставтиметься «and»:

as Leiter and Maslach (1998) demonstrated

Якщо авторами роботи є три, чотири або п'ять авторів потрібно при першому посиланні вжити увесь перелік авторів:

Kahneman, Knetsch, and Thaler (1991) found

В наступних посиланнях на джерело вказується лише перший автор, а після зазначається умовне скорочення «et al.» (з лат. «та інші») та рік видання.

Kahneman et al. (1991) found

- Наукові джерела авторами яких є асоціації, установи та ін.

Повна назва організації задується постійно у тексті, скорочення не є покажчиком безпосередньо:

(National Institute of Mental Health [NIMH], 2007)

Проте, при необхідності, назви деяких корпоративних авторів, що згадані в першому посиланні може скорочуватися всіх наступних випадках:

(NIMH, 2007)

- Наукова праця яка не має автора.

Коли робота не має автора, варто використати перших два або три слова із назви роботи як текст посилання, без умовних їх скорочень. Помістіть назву в лапки, якщо воно відноситься до статті, глави книги або веб-сторінки:

on climate change ("Climate and Weather," 1997)

Guide to Agricultural Meteorological Practices (1981)

Якщо автор все-таки є, проте є анонімом, це вживається наступним чином:

on climate change (Anonymous, 2008)

- Посилання на окрему частину джерела.

Для наведення конкретної частини джерела (необхідно для цитування), до звичайного формату посилання додаються покажчики сторінки, глави і т.п. (з відповідними скороченнями):

(Stigter & Das, 1981, p. 96)

De Waal (1996) overstated the case when he asserted that "we seem to be reaching ... from the hands of philosophers" (p. 218).

Якщо в джерелі не вказуються номери сторінок (наприклад, часто зустрічається в електронних джерелах) потрібно зазначити номер параграфу із вживанням скорочення «para.».

(Mönnich & Spiering, 2008, para. 9)

Оформлення списку використаної літератури.

Посилання, що надаються в тексті кваліфікаційної роботи повинні з'явитися в списку використаної бібліографії. Цей список містить інформацію, необхідну для виявлення та ідентифікації кожного використаного джерела.

Порядок: Наукові роботи мають бути розміщені в алфавітному порядку за прізвищами авторів. Джерела без авторів розташовані в алфавітному порядку за назвою в тому ж списку.

Автори: Потрібно зазначити прізвища та ініціали всіх авторів конкретної роботи.

Використовуйте & замість слова «and» при перерахуванні декількох авторів одного джерела.

(наприклад, *Smith, J. D., & Jones, M.*).

Назви джерел: З великої літери вживається лише перше слово із назви і ті, що є власною назвою.

Показчики сторінок: Потрібно вживати скорочення «р.» або «рр.» перед нумерацією статей з періодичних видань, які не використовують номери томів. Ці аббревіатури також використовуються для позначення сторінок в енциклопедії.

*Відступи *:* перша лінія відступу знаходиться на одному рівні з лівого краю, і всі наступні рядки зміщені (на 5 - 7 позицій), щоб сформувати «виступ». (Додаток 7)

*Виділення курсивом *:* доцільно використовувати курсив замість підкреслення для назв книг і журналів.

4.1. РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО НАПИСАННЯ ВІДЗИВУ НАУКОВОГО КЕРІВНИКА

Науковий керівник подає відзив на кваліфікаційну роботу, в якому в довільній формі зазначається мета кваліфікаційної роботи, в інтересах якої організації вона виконана або у межах якої науково-дослідної теми, відповідність кваліфікаційної роботи встановленому завданню, ступінь самостійності при виконанні кваліфікаційної роботи, вміння аналізувати необхідні літературні джерела, застосовувати сучасні методи досліджень та інформаційні технології, запропонувати конструктивні рішення, оцінюються отримані результати та висновки, загально оцінюються кваліфікаційна робота та її відповідність вимогам до структури та оформлення, вказуються недоліки, а також інші аспекти оцінки виконання кваліфікаційної роботи та її виконавця (за бажанням наукового керівника). У відзиві подаються пропозиції стосовно можливості допуску до захисту в ДЕК.

Орієнтовний зміст відгуку наукового керівника на випускню роботу студента:

Визначається проблемність, актуальність теми дипломної роботи у сучасних умовах. Надається аналіз якості виконаної дипломної роботи, а саме:

- відповідність назви теми змісту роботи, логічність, завершеність роботи;
- уміння студента працювати з нормативними джерелами, аналізувати та систематизувати інформацію, робити висновки;

- наявність варіантів пропозицій, їх аналізу та обґрунтування теми;
- вміння студента користуватися новітніми інформаційними системами при виконанні дипломної роботи;
- повнота, обґрунтованість та ефективність зроблених студентом рекомендацій та їх практична значимість;
- ступінь самостійності проведеного дослідження проблеми;
- якість та повнота оформлення кваліфікаційної роботи та ілюстративних матеріалів, їх відповідність чинним стандартам та вимогам.

Окремо потрібно відзначити *недоліки* виконаної кваліфікаційної роботи. Наприклад, потрібно відмітити питання, які залишились поза увагою автора; невідповідність викладених положень сучасному стану теорії та практики; відсутність прикладів з практики, неповні висновки; наявність орфографічних, стилістичних, технічних помилок.

Наприкінці у відзиві необхідно зробити загальний висновок щодо наукового рівня проведеного дослідження, відповідності дипломної роботи методичним вимогам, що ставляться до такого виду робіт, і можливість бути допущеною до захисту.

4.2. РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО НАПИСАННЯ РЕЦЕНЗІЇ НА ВИПУСКНУ РОБОТУ

Рецензування кваліфікаційної роботи здійснюється:

- перед попереднім обговоренням на кафедрі;
- безпосередньо перед захистом.

Рецензентами призначаються на попереднє обговорення кваліфікаційної роботи особи з числа провідних науково-педагогічних працівників або науковців певного фаху академії, які мають науковий ступінь та/або вчене звання.

Рецензія на кваліфікаційну роботу надається в письмовій формі та повинна відображати:

- ступінь відповідності змісту роботи назві теми;
- актуальність дослідження;
- ефективність використаної методики науковому пошуку;
- рівень використання набутих у процесі навчання теоретичних знань;
- обізнаність в сучасних дослідженнях з даної проблематики, критичність аналізу публікацій, представлених у списку літератури та інших інформаційних джерел;
- ступінь повноти і деталізації розкриття основних аспектів теми;
- наявність емпіричного матеріалу, в тому числі зібраного самим автором роботи;
- перспективність запропонованих рекомендацій і висновків;
- дотримання існуючих вимог (наявність передбачених кваліфікаційною роботою елементів, обсяг, оформлення);

- недоліки роботи;
- пропозиції щодо оцінки.

Негативна рецензія не є підставою для недопущення роботи до захисту, але враховується при оцінюванні кваліфікаційної роботи.

ВИСНОВКИ

Досвід роботи кафедри психолого-педагогічних дисциплін та Науково-дослідної лабораторії когнітивної психології щодо виконання слухачами та студентами кваліфікаційних робіт підтверджує високу ефективність зазначеного етапу навчання. Кваліфікаційна робота – важливий чинник удосконалення теоретичної та практичної підготовки майбутніх експертів-психологів. Розширення наукового світогляду, формування навиків самостійного дослідження, а також вивчення, узагальнення і поширення вітчизняного та зарубіжного досвіду безумовно надає допомогу випускникам у професійній діяльності, створює умови для творчого підходу до роботи. Для певної частини випускників дипломні роботи є першою спробою зробити самостійний крок у науку. Молоді фахівці продовжують наукові дослідження, стають магістрами та здобувачами академії. Спілкування з науковими керівниками в процесі виконання кваліфікаційної роботи сприяє розширенню їх світогляду, а в подальшому – збереженню зв'язків із сучасною наукою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бесєдіна Л. М. Підготовка та захист кваліфікаційних, дипломних робіт: методичний посібник / Л. М. Бесєдіна, О. І. Сторубльов [2-е вид., перероб. і допов.]. – ЛОГОС. – 2009. – 98 с.
2. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання [Текст] : (ГОСТ 7.1 – 2003, IDT) : ДСТУ ГОСТ 7.1:2006. – Чинний з 2007-07-01. – К. : Держспоживстандарт України, 2007. – III, III, 47 с.; 29 см. – (Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи) (Національний стандарт України).
3. Галянтич М.К. Методичні вказівки до виконання дипломної роботи (для студентів спеціальності “Правознавство”). /М.К.Галянтич, Л.П. Грузінова. – К.: МАУП, 2001. – 40 с.
4. Державний стандарт України. Документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структура і правила оформлення: ДСТУ 3008-95. – К. : Держспоживстандарт України, 1996. – (Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи) (Національний стандарт України).
5. Довідник здобувача наукового ступеня // Збірник нормативних документів та інформаційних матеріалів з питань атестації наукових кадрів вищої кваліфікації / Упорядник Ю.І. Цеков. – К. : Редакція «Бюлетеня Вищої атестаційної комісії України», 1999. – 64 с. 17. Основні

- вимоги до дисертацій та авторефератів дисертацій // Бюлетень ВАК України. – 2007. – № 6. – С. 9-17.
6. Інформація та документація. Скорочення слів в українській мові у бібліографічному описі. Загальні вимоги та правила: ДСТУ 3582-97. – К. : Держспоживстандарт України. – (Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи) (Національний стандарт України).
 7. Крушельницька О.В. Методологія та організація наукових досліджень: Навчальний посібник. – К., 2003. – 192 с.
 8. Положення про організацію дипломного проектування та державну атестацію студентів НТУУ “КПІ”. – Київ: “Політехніка”. – 2006.
 9. Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах: затверджено наказом Міністерства освіти України від 2 червня 1993 р. № 161 // зареєстровано: Мінюст України від 23.11.1993 № 173.
 10. Про вищу освіту: Закон України від 17.01.2002 № 2984-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2002. – № 20. – Ст. 134.
 11. Про внесення змін до переліків та форм документів, що використовуються при атестації наукових та науково-педагогічних працівників: Наказ ВАК України від. 26.01.2008 № 63.
 12. Про затвердження Положення про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту): Постанова КМУ від 20 січня 1998 р. № 65 // Офіційний вісник України, 1997. – Число 22. – С. 42.
 13. Про порядок розробки складових нормативного та навчально- методичного забезпечення підготовки фахівців з вищою освітою: Наказ Міносвіти України від 31.07.1998 р. № 285.
 14. Про розроблення державних стандартів вищої освіти: Постанова КМУ від 7 серпня 1998 р. № 1247 // Офіційний вісник України від 27.08.1998 – 1998. – № 32. – С. 30.
 15. Рекомендації про порядок створення, організацію і роботу державної екзаменаційної (кваліфікаційної) комісії у вищих навчальних закладах України: Лист МОН України від 29 грудня 1993 року № 83- 5/1259.
 16. Цехмістрова Г.С. Основи наукових досліджень: Навч. посібн. – К., 2004. – 240 с.
 17. American Psychiatric Association. (2000). Diagnostic and statistical manual of mental disorders (4th ed., text rev.). Washington, DC: Author.
 18. American Psychological Association, Committee on Lesbian, Gay, and Bisexual Concerns Joint Task Force on Guidelines for Psychotherapy With Lesbian, Gay, and Bisexual Clients. (2000). Guidelines for psychotherapy with lesbian, gay, and bisexual clients. Washington, DC: Author. Retrieved from <http://www.apa.org/pi/lgbtguidelines.html#18>

19. American Psychological Association, Presidential Task Force on the Assessment of Age-Consistent Memory Decline and Dementia. (1998). Guidelines for the evaluation of dementia and age-related cognitive. Washington, DC: Author. Retrieved from <http://www.apa.org/practice/dementia.html>
20. American Psychological Association. (1994). Publication manual of the American Psychological Association (4th ed.). Washington, DC: Author.
21. American Psychological Association. (2002). Ethical principles of psychologists and code of conduct. American Psychologist, 57, 1060-1073. doi:10.1037/10003-066X.57.12.1060
22. American Psychological Association. (2004). Guidelines for psychological practice with older adults. American Psychologist, 59, 236-260. doi:10.1037/10003-066X.59.4.236
23. APA Publications and Communications Board Working Group on Journal Article Reporting Standards. (2008). Reporting standards for research in psychology: Why do we need them? What might they be? American Psychologist, 63, 839-851. doi: 10.1037/10003-066X.63.9.839
24. Bentley, M., Peerenboom, C. A., Hodge, F. W., Passano, E. B., Warren, H. c., & Washburn, M. F. (1929). Instructions in regard to preparation of manuscript. Psychological Bulletin, 26, 57-63. doi:10.1037/h0071487
25. Publication Manual of the American Psychological Association, 6th ed. (2009). Washington, DC
26. Sick, L. (Ed.). (2009). Record structure for APA databases. Retrieved from <http://www.apa.org/databases/training/record-structure>. Pdf

ДОДАТКИ

Додаток А

Титульний аркуш бакалаврської роботи

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОСТРОЗЬКА АКАДЕМІЯ»
ФАКУЛЬТЕТ ПОЛІТИКО-ІНФОРМАЦІЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ
КАФЕДРА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Прізвище, ім'я, по-батькові студента _____ Підпис

НАЗВА ВИПУСКНОЇ РОБОТИ

**Кваліфікаційна робота на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня
бакалавра за спеціальністю 6.030102 «Психологія»**

Науковий керівник:
науковий ступінь, вчене звання,
прізвище, ініціали

Дата подання на кафедру

«__» _____ 2013 р.

Ст.лаборант кафедри _____ Н.П. Кулеша

Допущено до захисту

Завідувач кафедри _____ М.А. Шугай

Голова ДЕК

Оцінка _____

_____ наук.ступінь, вчене звання, прізвище, ініціали голови ДЕК

Острог - 2013

Титульний аркуш магістерської роботи

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОСТРОЗЬКА АКАДЕМІЯ»
ФАКУЛЬТЕТ ПОЛІТИКО-ІНФОРМАЦІЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ
КАФЕДРА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Прізвище, ім'я, по-батькові студента _____ **Підпис**

НАЗВА ВИПУСКНОЇ РОБОТИ

**Магістерська робота на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня
магістра за спеціальністю 8.040101 «Психологія»**

Науковий керівник:
науковий ступінь, вчене звання,
прізвище, ініціали

_____ Підпис

Дата подання на кафедру

«__» _____ 2013 р.

Ст.лаборант кафедри _____ Н.П. Кулеша

Допущено до захисту

Завідувач кафедри _____ М.А. Шугай

Голова ДЕК

Оцінка _____

_____ наук.ступінь, вчене звання, прізвище, ініціали голови ДЕК

Острог - 2013

Додаток Б

**ПРИКЛАДИ ОФОРМЛЕННЯ
БІБЛІОГРАФІЧНОГО ОПИСУ У СПИСКУ ДЖЕРЕЛ**

Характеристика джерела	Приклад оформлення
Книги: Один автор	<ol style="list-style-type: none"> 1. Василій Великий. Гомілії / Василій Великий ; [пер. з давньогрец. Л. Звонська]. — Львів : Свічадо, 2006. — 307 с. — (Джерела християнського Сходу. Золотий вік патристики IV—V ст. ; № 14). 2. Коренівський Д. Г. Дестабілізуючий ефект параметричного білого шуму в неперервних та дискретних динамічних системах / Коренівський Д. Г. — К. : Ін-т математики, 2006. — 111 с. — (Математика та її застосування) (Праці / Ін-т математики НАН України ; т. 59). 3. Матюх Н. Д. Що дорожче срібла-золота / Наталія Дмитрівна Матюх. — К. : Асамблея діл. кіл : Ін-т соц. іміджмейкінгу, 2006. — 311 с. — (Ювеліри України ; т. 1). 4. Шкляр В. Елементал : [роман] / Василь Шкляр. — Львів : Кальварія, 2005. — 196, [1] с. — (Першотвір).
Два автори	<ol style="list-style-type: none"> 1. Матяш І. Б. Діяльність Надзвичайної дипломатичної місії УНР в Угорщині : історія, спогади, арх. док. / І. Матяш, Ю. Мушка. — К. : Києво-Могилян. акад., 2005. — 397, [1] с. — (Бібліотека наукового щорічника "Україна дипломатична" ; вип. 1). 2. Ромовська З. В. Сімейне законодавство України / З. В. Ромовська, Ю. В. Черняк. — К. : Прецедент, 2006. — 93 с. — (Юридична бібліотека. Бібліотека адвоката) (Матеріали до складання кваліфікаційних іспитів для отримання Свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю ; вип. 11). 3. Суберляк О. В. Технологія переробки полімерних та композиційних матеріалів : підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / О. В. Суберляк, П. І. Баштанник. — Львів : Растр-7, 2007. — 375 с.
Три автори	<ol style="list-style-type: none"> 1. Акофф Р. Л. Идеализированное проектирование: как предотвратить завтрашний кризис сегодня. Создание будущего организации / Акофф Р. Л., Магидсон Д., Эддисон Г. Д. ; пер. с англ. Ф. П. Тарасенко. — Днепропетровск : Баланс Бизнес Букс, 2007. — XLIII, 265 с.
Чотири автори	<ol style="list-style-type: none"> 1. Методика нормування ресурсів для виробництва продукції рослинництва / [Вітвіцький В. В., Кисляченко М. Ф., Лобастов І. В., Нечипорук А. А.]. — К. : НДІ "Укргропромпродуктивність", 2006. — 106 с. — (Бібліотека спеціаліста АПК. Економічні нормативи). 2. Механізація переробної галузі агропромислового комплексу : [підруч. для учнів проф.-техн. навч. закл.] / О. В. Гвоздев, Ф. Ю. Ялпачик, Ю. П. Рогач, М. М. Сердюк. — К. : Вища освіта, 2006. — 478, [1] с. — (ПТО: Професійно-технічна освіта).
П'ять і більше авторів	<ol style="list-style-type: none"> 1. Психологія менеджмента / [Власов П. К., Липницький А. В., Луцихина І. М. и др.] ; под ред. Г. С. Никифорова. — [3-е изд.]. — Х. : Гуманитар. центр, 2007. — 510 с. 2. Формування здорового способу життя молоді : навч.-метод. посіб. для працівників соц. служб для сім'ї, дітей та молоді / [Т. В. Бондар, О. Г. Карпенко, Д. М. Дикова-Фаворська та ін.]. — К. : Укр. ін-т соц. дослідж., 2005. — 115 с. — (Серія "Формування здорового способу життя молоді" : у 14 кн., кн. 13).
Без автора	<ol style="list-style-type: none"> 1. Історія Свято-Михайлівського Золотоверхого монастиря / [авт. тексту В. Клос]. — К. : Грані-Т, 2007. — 119 с. — (Грані світу). 2. Воскресіння мертвих : українська барокова драма : антологія /

	<p>[упорядкув., ст., пер. і прим. В. О. Шевчук]. — К. : Грамота, 2007. — 638, [1] с.</p> <p>3. Тіло чи особистість? Жіноча тілесність у вибраній малій українській прозі та графіці кінця XIX — початку XX століття : [антологія / упоряд.: Л. Таран, О. Лагутенко]. — К. : Грані-Т, 2007. — 190, [1] с.</p> <p>4. Проблеми типологічної та квантитативної лексикології : [зб.наук.праць / наук. ред. Каліущенко В. та ін.]. — Чернівці : Рута, 2007. — 310 с.</p>
Багатотомний документ	<p>1. Історія Національної академії наук України, 1941—1945 / [упоряд. Л. М. Яременко та ін.]. — К. : Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, 2007— . — (Джерела з історії науки в Україні). Ч. 2 : Додатки — 2007. — 573, [1] с.</p> <p>2. Межгосударственные стандарты : каталог в 6 т. / [сост. Ковалева И. В., Рубцова Е. Ю. ; ред. Иванов В. Л.]. — Львов : НТЦ "Леонорм-Стандарт", 2005— . — (Серия "Нормативная база предприятия"). Т. 1. — 2005. — 277 с.</p> <p>3. Дарова А. Т. Неисповедимы пути Господни... : (Дочь врага народа) : трилогия / А. Дарова. — Одесса : Астропринт, 2006— . — (Сочинения : в 8 кн. / А. Дарова ; кн. 4).</p> <p>4. Кучерявенко Н. П. Курс налогового права : Особенная часть : в 6 т. / Н. П. Кучерявенко. — Х. Право, 2002— . — Т. 4: Косвенные налоги. — 2007. — 534 с.</p> <p>5. Реабілітовані історією. Житомирська область : [у 7 т.]. — Житомир : Полісся, 2006— . — (Науково-документальна серія книг "Реабілітовані історією" : у 27 т. / голов. редкол.: Тронько П. Т. (голова) [та ін.]). Кн. 1 / [обл. редкол.: Синявська І. М. (голова) та ін.]. — 2006. — 721, [2] с.</p> <p>6. Бондаренко В. Г. Теорія ймовірностей і математична статистика. Ч.1 / В. Г. Бондаренко, І. Ю. Канівська, С. М. Парамонова. — К. : НТУУ "КПІ", 2006. — 125 с.</p>
Матеріали конференцій, з'їздів	<p>1. Економіка, менеджмент, освіта в системі реформування агропромислового комплексу : матеріали Всеукр. конф. молодих учених-аграрників ["Молодь України і аграрна реформа"], (Харків, 11—13 жовт. 2000 р.) / М-во аграр. політики, Харк. держ. аграр. ун-т ім. В. В. Докучаєва. — Х. : Харк. держ. аграр. ун-т ім. В. В. Докучаєва, 2000. — 167 с.</p> <p>2. Кібернетика в сучасних економічних процесах : зб. текстів виступів на республік. міжвуз. наук.-практ. конф. / Держкомстат України, Ін-т статистики, обліку та аудиту. — К. : ІСОА, 2002. — 147 с.</p> <p>3. Матеріали ІХ з'їзду Асоціації українських банків, 30 червня 2000 р. інформ. бюл. — К. : Асоц. укр. банків, 2000. — 117 с. — (Спецвип.: 10 років АУБ).</p> <p>4. Оцінка й обґрунтування продовження ресурсу елементів конструкцій : праці конф., 6—9 черв. 2000 р., Київ. Т. 2 / відп. Ред. В. Т. Трошенко. — К. : НАН України, Ін-т пробл. міцності, 2000. — С. 559—956, ХІІІ, [2] с. — (Ресурс 2000).</p> <p>5. Проблеми обчислювальної механіки і міцності конструкцій : зб. наук. праць / наук. ред. В. І. Моссаковський. — Дніпропетровськ : Навч. кн.,</p>

	<p>1999. — 215 с.</p> <p>6. Ризикологія в економіці та підприємстві : зб. наук. праць за матеріалами міжнар. наук.-практ. конф., 27-28 берез. 2001 р. / М-во освіти і науки України, Держ податк. адмін. України [та ін.]. — К. : КНЕУ : Акад. ДПС України, 2001. — 452 с.</p>
Препринти	<p>1. Шиляев Б. А. Расчеты параметров радиационного повреждения материалов нейтронами источника ННЦ ХФТИ/ANL USA с подкритической сборкой, управляемой ускорителем электронов / Шиляев Б. А., Воеводин В. Н. — Х. ННЦ ХФТИ, 2006. — 19 с. — (Препринт / НАН Украины, Нац. науч. центр "Харьк. физ.-техн. ин-т" ; ХФТИ 2006-4).</p> <p>2. Панасюк М. І. Про точність визначення активності твердих радіоактивних відходів гамма-методами / Панасюк М. І., Скорбун А. Д., Сплошной Б. М. — Чорнобиль : Ін-т пробл. безпеки АЕС НАН України, 2006. — 7, [1] с. — (Препринт / НАН України, Ін-т пробл. безпеки АЕС ; 06-1).</p>
Депоновані наукові праці	<p>1. Социологическое исследование малых групп населения / В. И. Иванов [и др.] ; М-во образования Рос. Федерации, Финансовая академия. — М., 2002. — 110 с. — Деп. в ВИНТИ 13.06.02, № 145432.</p> <p>2. Разумовский, В. А. Управление маркетинговыми исследованиями в регионе / В. А. Разумовский, Д. А. Андреев. — М., 2002. — 210 с. — Деп. в ИНИОН Рос. акад. наук 15.02.02, № 139876.</p>
Словники	<p>1. Географія : словник-довідник / [авт.-уклад. Ципін В. Л.]. — Х. : Халімон, 2006. — 175, [1] с.</p> <p>2. Тимошенко З. І. Болонський процес в дії : словник-довідник основ. термінів і понять з орг. навч. процесу у вищ. навч. закл. / З. І. Тимошенко, О. І. Тимошенко. — К. : Європ. ун-т, 2007. — 57 с.</p> <p>3. Українсько-німецький тематичний словник [уклад. Н. Яцко та ін.]. — К. : Карпенко, 2007. — 219 с.</p> <p>4. Європейський Союз : словник-довідник / [ред.-упоряд. М. Марченко]. — 2-ге вид., оновл. — К. : К.І.С., 2006. — 138 с.</p>
Атласи	<p>1. Україна : екол.-геогр. атлас : присвяч. всесвіт. дню науки в ім'я миру та розвитку згідно з рішенням 31 сесії ген. конф. ЮНЕСКО / [наук. редкол.: С. С. Куруленко та ін.] ; Рада по вивч. продукт. сил України НАН України [та ін.]. — / [наук. редкол.: С. С. Куруленко та ін.]. — К. : Варта, 2006. — 217, [1] с.</p> <p>2. Анатомія пам'яті : атлас схем і рисунків провідних шляхів і структур нервової системи, що беруть участь у процесах пам'яті : посіб. для студ. та лікарів / О. Л. Дроздов, Л. А. Дзяк, В. О. Козлов, В. Д. Маковецький. — 2-ге вид., розшир. та доповн. — Дніпропетровськ : Пороги, 2005. — 218 с.</p> <p>3. Куерда Х. Атлас ботаніки / Хосе Куерда ; [пер. з ісп. В. Й. Шовкун]. — Х. : Ранок, 2005. — 96 с.</p>
Законодавчі та нормативні документи	<p>1. Кримінально-процесуальний кодекс України : за станом на 1 груд. 2005 р. / Верховна Рада України. — Офіц. вид. — К. : Парлам. вид-во, 2006. — 207 с. — (Бібліотека офіційних видань).</p> <p>2. Медична статистика : зб. нормат. док. / упоряд. та голов. ред. В. М. Заболотько. — К. : МНІАЦ мед. статистики : Медінформ, 2006. — 459 с. — (Нормативні директивні правові документи).</p>

	<p>3. Експлуатація, порядок і терміни перевірки запобіжних пристроїв посудин, апаратів і трубопроводів теплових електростанцій : СОУ-Н ЕЕ 39.501:2007. — Офіц. вид. — К. : ГРІФРЕ : М-во палива та енергетики України, 2007. — VI, 74 с. — (Нормативний документ Мінпаливенерго України. Інструкція).</p>
Стандарти	<p>1. Графічні символи, що їх використовують на устаткуванні. Показчик та огляд (ISO 7000:2004, IDT) : ДСТУ ISO 7000:2004. — [Чинний від 2006-01-01]. — К. : Держспоживстандарт України 2006. — IV, 231 с. — (Національний стандарт України).</p> <p>2. Якість води. Словник термінів : ДСТУ ISO 6107-1:2004 — ДСТУ ISO 6107-9:2004. — [Чинний від 2005-04-01]. — К. : Держспоживстандарт України, 2006. — 181 с. — (Національні стандарти України).</p> <p>3. Вимоги щодо безпечності контрольно-вимірювального та лабораторного електричного устаткування. Частина 2-020. Додаткові вимоги до лабораторних центрифуг (EN 61010-2-020:1994, IDT) : ДСТУ EN 61010-2-020:2005. — [Чинний від 2007-01-01]. — К. : Держспоживстандарт України, 2007. — IV, 18 с. — (Національний стандарт України).</p>
Каталоги	<p>1. Межгосударственные стандарты : каталог : в 6 т. / [сост. Ковалева И. В., Павлюкова В. А. ; ред. Иванов В. Л.]. — Львов : НТЦ "Леонорм-стандарт, 2006— . — (Серия "Нормативная база предприятия"). Т. 5. — 2007. — 264 с. Т. 6. — 2007. — 277 с.</p> <p>2. Пам'ятки історії та мистецтва Львівської області : каталог-довідник / [авт.-упоряд. М. Зобків та ін.]. — Львів : Новий час, 2003. — 160 с.</p> <p>3. Університетська книга : осінь, 2003 : [каталог]. — [Суми : Унів. кн., 2003]. — 11 с.</p> <p>4. Горницкая И. П. Каталог растений для работ по фитодизайну / Горницкая И. П., Ткачук Л. П. — Донецк : Лебедь, 2005. — 228 с.</p>
Бібліографічні показники	<p>1. Куц О. С. Бібліографічний показчик та анотації кандидатських дисертацій, захищених у спеціалізованій вченій раді Львівського державного університету фізичної культури у 2006 році / О. Куц, О. Вацеба. — Львів : Укр. технології, 2007. — 74 с.</p> <p>2. Систематизований показчик матеріалів з кримінального права, опублікованих у Віснику Конституційного Суду України за 1997—2005 роки / [уклад. Кириш Б. О., Потланы О. С.]. — Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2006. — 11 с. — (Серія: Бібліографічні довідники ; вип. 2).</p>
Дисертації	<p>1. Петров П.П. Активність молодих зірок сонячної маси: дис. ... доктора фіз.-мат. наук : 01.03.02 / Петров Петро Петрович. — К., 2005. — 276 с.</p>
Автореферати дисертацій	<p>1. Новосад І.Я. Технологічне забезпечення виготовлення секцій робочих органів гнучких гвинтових конвеєрів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. техн. наук : спец. 05.02.08 „Технологія машинобудування” / І. Я. Новосад. — Тернопіль, 2007. — 20, [1] с.</p> <p>2. Нгуен Ші Данг. Моделювання і прогнозування макроекономічних показників в системі підтримки прийняття рішень управління державними фінансами : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. техн. наук : спец. 05.13.06 „Автоматиз. системи упр. та прогрес. інформ. технології” / Нгуен Ші Данг. — К., 2007. — 20 с.</p>

Авторські свідоцтва	1. А. с. 1007970 СССР, МКИЗ В 25 J 15/00. Устройство для захвата неориентированных деталей типа валов / В. С. Ваулин, В. Г. Кемайкин (СССР). – № 3360585/25–08 ; заявл. 23.11.81 ; опубл. 30.03.83, Бюл. № 12.
Патенти	1. Пат. 2187888 Российская Федерация, МПК7 Н 04 В 1/38, Н 04 J 13/00. Приемопередающее устройство / Чугаева В.И.; заявитель и патентообладатель Воронеж. науч.-исслед. ин-т связи. – № 2000131736/09 ; заявл. 18.12.00 ; опубл. 20.08.02, Бюл. № 23 (II ч.).
Частина книги, періодичного, продовжуваного видання	<ol style="list-style-type: none"> 1. Козіна Ж. Л. Теоретичні основи і результати практичного застосування системного аналізу в наукових дослідженнях в області спортивних ігор / Ж. Л. Козіна // Теорія та методика фізичного виховання. — 2007. — № 6. — С. 15—18, 35—38. 2. Гранчак Т. Інформаційно-аналітичні структури бібліотек в умовах демократичних перетворень / Тетяна Гранчак, Валерій Горовий // Бібліотечний вісник. — 2006. — № 6. — С. 14—17. 3. Валькман Ю. Р. Моделирование НЕ-факторов — основа интеллектуализации компьютерных технологий / Ю. Р. Валькман, В. С. Быков, А. Ю. Рыхальский // Системні дослідження та інформаційні технології. — 2007. — № 1. — С. 39—61. 4. Ма Шуїн Проблеми психологічної підготовки в системі фізкультурної освіти / Ма Шуїн // Теорія та методика фізичного виховання. — 2007. — № 5. — С. 12—14. 5. Регіональні особливості смертності населення України / Л. А. Чепелевська, Р. О. Моїсенко, Г. І. Баторшина [та ін.] // Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України. — 2007. — № 1. — С. 25—29. 6. Валова І. Нові принципи угоди Базель II / І. Валова ; пер. з англ. Н. М. Середи // Банки та банківські системи. — 2007. — Т. 2, № 2. — С. 13—20. 7. Зеров М. Поетична діяльність Куліша // Українське письменство ХІХ ст. Від Куліша до Винниченка : (нариси з новітнього укр., письменства) : статті / Микола Зеров. — Дрогобич, 2007. — С. 245—291. 8. Третьяк В. В. Возможности использования баз знаний для проектирования технологии взрывной штамповки / В. В. Третьяк, С. А. Стадник, Н. В. Калайтан // Современное состояние использования импульсных источников энергии в промышленности : междунар. науч.-техн. конф., 3-5 окт. 2007 г. : тезисы докл. — Х., 2007. — С. 33. 9. Чорний Д. Міське самоврядування: тягарі проблем, принади цивілізації / Д. М. Чорний // По лівий бік Дніпра: проблеми модернізації міст України : (кінець ХІХ—початок ХХ ст. / Д. М. Чорний. — Х., 2007. — Розд. 3. — С. 137—202.
Електронні ресурси	<ol style="list-style-type: none"> 1. Богомольний Б. Р. Медицина екстремальних ситуацій [Електронний ресурс] : навч. посіб. для студ. мед. вузів III—IV рівнів акредитації / Б. Р. Богомольний, В. В. Кононенко, П. М. Чуєв. — 80 Min / 700 MB. — Одеса : Одес. мед. ун-т, 2003. — (Бібліотека студента-медика) — 1 електрон. опт. диск (CD-ROM) ; 12 см. — Систем. вимоги: Pentium ; 32 Mb RAM ; Windows 95, 98, 2000, XP ; MS Word 97-2000.— Назва з контейнера. 2. Розподіл населення найбільш численних національностей за статтю та віком, шлюбним станом, мовними ознаками та рівнем освіти [Електронний ресурс] : за даними Всеукр. перепису населення 2001 р. /

	<p>Держ. ком. статистики України ; ред. О. Г. Осауленко. — К. : CD-вид-во "Інфодиск", 2004. — 1 електрон. опт. диск (CD-ROM) : кольор. ; 12 см. — (Всеукр. перепис населення, 2001). — Систем. вимоги: Pentium-266 ; 32 Mb RAM ; CD-ROM Windows 98/2000/NT/XP. — Назва з титул. екрану.</p> <p>3. Бібліотека і доступність інформації у сучасному світі: електронні ресурси в науці, культурі та освіті : (підсумки 10-ї Міжнар. конф. „Крим-2003”) [Електронний ресурс] / Л. Й. Костенко, А. О. Чекмарьов, А. Г. Бровкін, І. А. Павлуша // Бібліотечний вісник — 2003. — № 4. — С. 43. — Режим доступу до журн. :</p> <p>http://www.nbuv.gov.ua/articles/2003/03klinko.htm.</p>
--	--

Примітки:

1. Бібліографічний опис оформлюється згідно з ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 “Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання”.

2. Опис складається з елементів, які поділяються на обов’язкові та факультативні. У бібліографічному описі можуть бути тільки обов’язкові чи обов’язкові та факультативні елементи. Обов’язкові елементи містять бібліографічні відомості, які забезпечують ідентифікацію документа. Їх наводять у будь-якому описі.

Проміжки між знаками та елементами опису є обов’язковими і використовуються для розрізнення знаків граматичної і приписаної пунктуації.

Додаток В

ТИТУЛЬНИЙ АРКУШ РОБОТИ, ВИКОНАНОЇ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ

Running head: EFFECTS OF AGE ON DETECTION OF EMOTION

NATIONAL UNIVERSITY OF OSTROG ACADEMY

Department of Psychology, Cognition Lab

Spring 2009

Bachelor's (Master)Thesis

Effects of Age on Detection of Emotion

Christina M. Leclerc

Supervisor: PhD, Fredrik Jönsson

Додаток Г

АНОТАЦІЯ ДО ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ, ВИКОНАНОЇ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ

EFFECTS OF AGE ON DETECTION OF EMOTION

Abstract

Age differences were examined in affective processing, in the context of a visual search task. Young and older adults were faster to detect high arousal images compared with low arousal and neutral items. Younger adults were faster to detect positive high arousal targets compared with other categories. In contrast, older adults exhibited an overall detection advantage for emotional images compared with neutral images. Together, these findings suggest that older adults do not display valence-based effects on affective processing at relatively automatic stages.

Keywords: aging, attention, information processing, emotion, visual search

ЗРАЗОК ОФОРМЛЕННЯ ІЛЮСТРАЦІЙ (FIGURE) ТА ТАБЛИЦЬ (TABLE) У ОФОРМЛЕННІ АНГЛОМОВНОЇ НАУКОВОЇ РОБОТИ

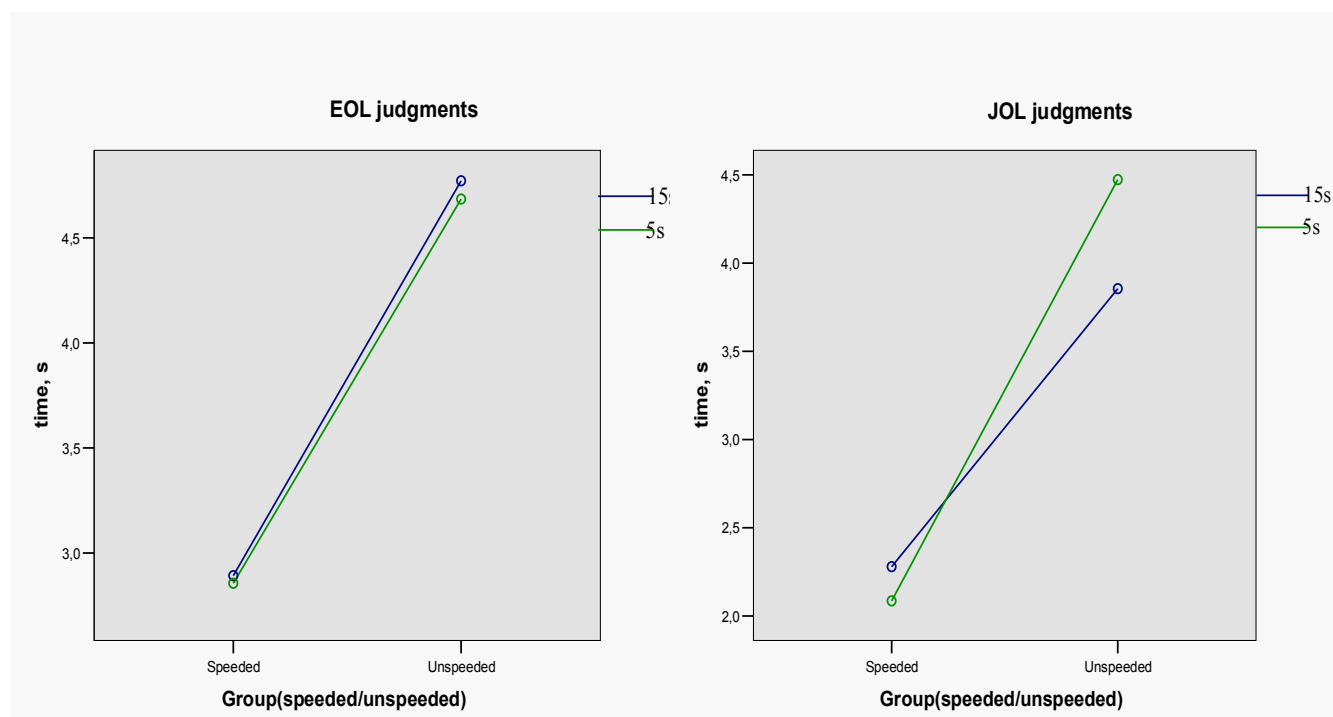

Figure 1. Mean response latency as a function of speeded (< 5s) and unspeeded (unlimited time to make the judgment) judgments. The separate lines denote whether the words pairs would be (for EOLs) or had been (for JOLs) studied for 5s or 15s.

Table 1. Mean Spearman correlations between metamemory judgments and self-estimation.

Variable	Self-estimation	EOL	Immediate JOL	Delayed JOL
Self-estimation	----	.42	.57	.28
EOL	.42	----	----	----
Immediate JOL	.57	----	----	----
Delayed JOL	.28	----	----	----

Note. All correlations are significantly different from zero, $p < .01$

Додаток Е

**ПРИКЛАДИ ОФОРМЛЕННЯ БІБЛІОГРАФІЧНОГО ОПИСУ У СПИСКУ ДЖЕРЕЛ
ВІДПОВІДНО ДО НОРМ АРА**

Характеристика джерела	Приклад оформлення
Книги: Один автор	<p>Merriam-Webster's collegiate dictionary (11th ed.). (2003). Springfield, MA: Merriam- Webster.</p> <p>American Psychological Association. (1972). <i>Ethical standards of psychologists</i>. Washington, DC: American Psychological Association.</p> <p>Postman, N. (1979). <i>Teaching as a conserving activity</i>. New York, NY: Delacorte Press.</p> <p>Postman, N. (1985). <i>Amusing ourselves to death: Public discourse in the age of show business</i>. New York, NY: Viking.</p> <p>McLuhan, M. (1970a). <i>Culture is our business</i>. New York, NY: McGraw-Hill.</p> <p>McLuhan, M. (1970b). <i>From cliché to archetype</i>. New York, NY: Viking Press.</p> <p>Ku, G. (2008). Learning to de-escalate: The effects of regret in escalation of commitment. <i>Organizational Behavior and Human Decision Processes</i>, 105(2), 221-232. doi:10.1016/j.obhdp.2007.08.002</p>
Два автори	<p>Sanchez, D., & King-Toler, E. (2007). Addressing disparities consultation and outreach strategies for university settings. <i>Consulting Psychology Journal: Practice and Research</i>, 59(4), 286-295. doi:10.1037/1065- 9293.59.4.286</p> <p>Frank, R. H., & Bernanke, B. (2007). <i>Principles of macro-economics</i> (3rd ed.). Boston, MA: McGraw-Hill/Irwin.</p>
Три автори	<p>Van Vugt, M., Hogan, R., & Kaiser, R. B. (2008). Leadership, followership, and evolution: Some lessons from the past. <i>American Psychologist</i>, 63(3), 182-196. doi:10.1037/0003-066X.63.3.182</p>
Чотири автори	<p>Delaney, K. J., Karnitschnig, M., Kaiser, R. B. & Guth, R. A. (2008, May 5). Microsoft ends pursuit of Yahoo, reassesses its online options. <i>The Wall Street Journal</i>, pp. A1, A12.</p>
П'ять і більше авторів	<p>Anderson, A. K., Christoff, K., Panitz, D., De Rosa, E., & Gabrieli, J. D. E. (2003). Neural correlates of the automatic processing of threat facial signals. <i>Journal of Neuroscience</i>, 23, 5627–5633.</p>

Без автора	Merriam-Webster's collegiate dictionary (11th ed.). (2003). Springfield, MA: Merriam- Webster. As prices surge, Thailand pitches OPEC-style rice cartel. (2008, May 5). The Wall Street Journal, p. A9.
Багатотомний документ	Sadie, S., & Tyrrell, J. (Eds.). (2002). The new Grove dictionary of music and musicians(2nd ed., Vols. 1-29). New York, NY: Grove.
Матеріали конференцій, з'їздів	Goleman, D. (2009). What makes a leader? In D. Demers (Ed.), <i>AHSC 230: Interpersonal communication and relationships</i> (pp. 47-56). Montreal, Canada: Concordia University Bookstore. (Reprinted from <i>Harvard Business Review</i> , 76(6), pp.93-102, 1998).
Препринти	Gibbs, J. T., & Huang, L. N. (Eds.). (2001). Children of color: Psychological interventions with culturally diverse youth. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
Словники	Sadie, S., & Tyrrell, J. (Eds.). (2002). The new Grove dictionary of music and musicians(2nd ed., Vols. 1-29). New York, NY: Grove.
Атласи	Bjork, R. A. (1989). Retrieval inhibition as an adaptive mechanism in human memory. In H. L. Roediger III, & F. I. M. Craik (Eds.), <i>Varieties of memory & consciousness</i> (pp. 309-330). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
Дисертації	Young, R. F. (2007). Crossing boundaries in urban ecology: Pathways to sustainable cities(Doctoral dissertation). Available from ProQuest Dissertations & Theses database. (UMI No. 327681)
Частина книги, періодичного, продовжуваного видання	Kluger, J. (2008, January 28). Why we love. <i>Time</i> , 171(4), 54-60. Semenak, S. (1995, December 28). Feeling right at home: Government residence eschews traditional rules. <i>Montreal Gazette</i> , p. A4. Driedger, S. D. (1998, April 20). After divorce. <i>Maclean's</i> , 111(16), 38-43. Klimoski, R., & Palmer, S. (1993). The ADA and the hiring process in organizations. <i>Consulting Psychology Journal: Practice and Research</i> , 45(2), 10-36.
Електронні ресурси	Hirtle, P. B. (2008, July-August). <i>Copyright renewal, copyright restoration, and the difficulty of determining copyright status</i> . D-Lib Magazine, 14(7/8). doi:10.1045/july2008-hirtle Colvin, G. (2008, July 21). <i>Information worth billions</i> . Fortune, 158(2), 73-79. Retrieved from Business Source Complete, EBSCO. Retrieved from http://search.ebscohost.com Library and Archives Canada. (2008). <i>Celebrating women's achievements: Women artists in Canada</i> . Retrieved from http://www.collectionscanada.gc.ca/women/002026-500-e.html Geography of Canada. (2009, September 29). In <i>Wikipedia, the free encyclopedia</i> . Retrieved September 30, 2009, from http://en.wikipedia.org/wiki/Geography_of_Canada Cooper, A., & Humphreys, K. (2008). The uncertainty is killing me: Self-triage

	<p>decision making and information availability. <i>E-Journal of Applied Psychology</i>, 4(1). Retrieved from http://ojs.lib.swin.edu.au/index.php/ejap/</p> <p>Containerization. (2008). In <i>Encyclopædia Britannica</i>. Retrieved May 6, 2008, from http://search.eb.com</p>
--	---

Примітка. Бібліографічний опис оформлюється згідно з вимогами до оформлення списку бібліографії АРА, за детальнішою інформацією див. Publication Manual of the American Psychological Association та APA Style Guide to Electronic References.

Додаток Ж

ВРАЗОК ОФОРМЛЕННЯ СПИСКУ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ЗГІДНО НОРМ АРА

EFFECTS OF AGE ON DETECTION OF EMOTION

References

- Arbuckle, T. Y., & Cuddy, L. L. (1969). Discrimination of item strength at time of presentation. *Journal of Experimental Psychology*, 81, 126-131.
- Begg, I., Duft, S., Lalonde, P., Melnick, R., & Sanvito, J. (1989). Memory predictions are based on ease of processing. *Journal of Memory and Language*, 28, 610-632.
- Brown, N. R., & Siegler, R. S. (1993). Metrics and Mappings: A framework for understanding real-world quantitative estimation. *Psychological Review*, 100, 511-534.
- Budassy, S. A. (1998). *Zaschitnuye mehanizmu lichnosti, Moskva*.
- Burlachuk, L. F., Morozov, S. M. (1989). *Slovar-spravochnik po psihologicheskoy diagnostike, Kyiv*.
- Carroll, M., & Nelson, T. O. (1993). Effects of overlearning on the feeling of knowing are more detectable in within-subject than in between-subject designs. *American Journal of Psychology*, 106, 227-235.
- Cohen, R. L., Sandler, S. P., & Keglevich, L. (1991). The failure of memory monitoring in a free recall task. *Canadian Journal of Psychology*, 45, 523-538.
- Dunlosky, J., & Nelson, T. O. (1992). Importance of the kind of cue for judgments of learning (JOLs) and the delayed-JOL effect. *Memory & Cognition*, 20, 373-380.
- Dunlosky, J., & Nelson, T. O. (1994). Does the sensitivity of judgments of learning (JOLs) to the effects of various study activities depend on when the JOLs occur? *Journal of Memory & Language*, 33, 545-565.
- Dunlosky, J., & Nelson, T. O. (1997). Similarity between the cue for judgments of learning (JOL) and the cue for test is not the primary determinant of JOL accuracy. *Journal of Memory & Language*, 36, 34-49.
- Flavell, J. H., & Wellman, H. M. (1977). Metamemory. In R. V. Kail, Jr., & J. W. Hagen (Eds.), *Perspectives on the development of memory and cognition*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.

ПАМ'ЯТКА

науковому керівникові для складання відгуку

Відгук наукового керівника формулюється з урахуванням визначення основних положень, а саме:

- актуальності теми, яка досліджується;
- структури та основних положень роботи;
- характеристики проведеної роботи, виконання поставленої мети та завдань;
- теоретичного рівня розробок, їх повноти, глибини і оригінальності рішень;
- аргументованості і точності наведених статистичних, аналітичних та інших даних;
- володіння методичними прийомами та методикою досліджень, сучасними методами обробки психологічної інформації;
- добросовісності у дослідженнях та проведенні психологічного чи іншого аналізу об'єкта дослідження;
- ритмічності роботи та внесення необхідних змін, доповнень, поправок та інших зауважень наукового керівника;
- висновки, критичні зауваження та інші недоліки роботи з конкретними посиланнями по тексту.

В кінці відгуку вказується ступінь відповідності роботи вимогам, що ставляться до випускних робіт освітньо-кваліфікаційних рівнів "бакалавр", "магістр", та висновок щодо попередньої оцінки, з якою робота допускається або не допускається до захисту у ДЕК. Відгук не потребує спеціального підтвердження (засвідчення) особистого підпису наукового керівника.

ПАМ'ЯТКА
рецензенту випускної роботи

Рецензентом має бути фахівець у тій галузі професійної діяльності, за якою виконана робота.

У рецензії мають бути відображені:

- актуальність теми, її новизна та практична значимість;
- структура та основні положення роботи, її обсяг;
- повнота розробки проблем;
- позитивні якості та недоліки роботи з конкретними посиланнями за текстом;
- самостійність студента у висновках, рекомендаціях, способах вирішення проблем;
- наявність елементів новизни у пропозиціях;
- реальність впровадження результатів роботи у практику;
- застосування сучасних методів обробки інформації.

В кінці рецензії має бути остаточний висновок про рівень підготовки випускної роботи студента, його готовність до самостійної діяльності та загальна оцінка роботи за чотирибальною шкалою (відмінно, добре, задовільно, незадовільно).

В кінці рецензії зазначається вчене звання, вчена ступінь рецензента, прізвище та ініціали, посада, місце роботи.

Особистий підпис завіряється печаткою за місцем роботи (або ж засвідчується підписом працівника кадрової служби (першого відділу) та печаткою).

Рекомендації щодо підготовки доповіді для захисту випускної роботи

Доповідь студента під час захисту випускної роботи становить собою форму публічного виступу, в якому узагальнюються проведені дослідження чи розробки. Доповідь має бути стислою, аргументованою, мати логічну послідовність, час доповіді – до 6 хв.

У **першу чергу** випускник має підготувати текст доповіді машинописним способом із розміром шрифту не менше 14 пт обсягом до трьох аркушів (з огляду на те, що в середньому читання одного друкованого аркуша займає біля двох хвилин), при цьому в тексті слід підкреслювати ключові слова і виділяти шрифтом початок розділів (наприклад, мета, задачі, висновки). Текст доповіді бажано добре знати, але можна **зачитувати** під час захисту (зважаючи на хвилювання).

Під час роботи над текстом доповіді варто використовувати такі прийоми:

- неприпустимо забирати час переказом змісту роботи, варто відобразити актуальність проведеного дослідження; виділити невирішені проблеми теорії і практики за темою роботи; сформулювати мету роботи і завдання, розв'язання яких необхідно для досягнення поставленої мети;

- автором повинні бути коротко подані основні результати дослідження, зроблені обґрунтовані висновки і сформульовані рекомендації;

- дотримуватись послідовності викладу матеріалу, уникати незв'язаних переходів у викладі тексту;

- застосовувати інтонаційні прийоми впливу на слухачів, не припустиме монотонне зачитування тексту доповіді.

Під час захисту випускної роботи доповідь варто починати словами: «Шановний голово і члени Державної екзаменаційної комісії! Вашій увазі пропонується випускна робота бакалавра на тему "...».

Виступ під час захисту випускної роботи варто подавати у формі вільного викладу підготовленого тексту доповіді, що дозволить показати достатній рівень теоретичної підготовки автора, його здатність дохідливо та послідовно подавати основні результати проведеної роботи.

У ході доповіді студент повинен ілюструвати результати роботи, використовуючи мультимедійний проектор. Розмір шрифту при підготовці слайдів варто вибирати з урахуванням вимоги наочності та читаності з відстані 4 – 4,5 метра.

Посилання на ілюстративні матеріали для захисту варто робити в ході викладу окремих питань випускної роботи з використанням наступних зворотів: «На слайді 1 подана схема...», «з наведеної таблиці 2 випливає...», «... як це показано на рисунку», «результати діагностики... подані в таблиці». Варто уникати читання заголовків таблиць, рисунків. Необхідно акцентувати увагу на змістовному характері матеріалу.

Якщо тема випускної роботи може мати продовження як магістерська робота, то необхідно вказати на завдання, які мають бути розв'язані в подальшому.

Доповідь закінчується словами «Доповідь закінчена. Дякую за увагу».

Основні етапи психологічного дослідження (експерименту):

1. Вивчення стану проблеми, виявлення актуальності її дослідження. Визначення цілей і завдань, предмета й об'єкта дослідження.
2. Розробка або уточнення вихідної дослідницької концепції. Побудова моделі явища, що вивчається. Висування гіпотез.
3. Планування дослідження. Визначення основних етапів, вибірки досліджуваних. Вибір методів і методик. Організаційно-методичне забезпечення проведення психологічних обстежень, експериментів.
4. Проведення психологічних обстежень, експериментів. Збір емпіричних даних та їх систематизація. Складання зведених таблиць, перевірка їх, перетворення форми інформації, при необхідності - її кодування.
5. Обробка даних, у тому числі з використанням математико-статистичних методів. Подання результатів.
6. Обговорення й інтерпретація результатів у рамках вихідної дослідницької концепції. Оцінювання результатів перевірки гіпотез.
7. Співвідношення результатів з існуючими концепціями й теоріями. Формулювання загальних висновків, у яких вказується: підтверджена або спростована гіпотеза, досягнута мета чи ні, як вирішені завдання дослідження, які результати досягнуті. При необхідності розробляються практичні рекомендації. Оцінюються перспективи подальшої розробки проблеми.

Додаток П

ЗАГАЛЬНІ КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ВИПУСКНОЇ РОБОТИ:

«Відмінно» (91-100 балів). Робота відповідає всім вимогам до кваліфікаційних робіт такого типу:

- тема розкрита повністю;
- засвідчена новизна роботи;
- передбачене практичне значення;
- матеріал проаналізований ефективно;
- одержані результати достовірні й систематизовані;
- висновки логічні й розкривають результати розв'язання поставлених завдань;
- оформлення роботи відповідає вимогам до робіт такого типу;
- відгук і рецензія позитивні;
- доповідь на захисті цілісно відображає зміст роботи;
- відповіді на запитання членів ДЕК правильні.

«Добре» (76-90 балів). Тема роботи розкрита, але є окремі недоліки принципового характеру:

- поверхово проаналізовані літературні джерела;
- елементи новизни та практичного значення не мають чіткого вираження;
- недостатньо використані інформаційні матеріали;
- робота загалом оформлена згідно з чинними вимогами, проте містить окремі несистематичні огріхи;
- є окремі зауваження в рецензії та відгуку наукового керівника;
- доповідь логічна, але відображає не всі змістові акценти роботи;
- відповіді на запитання членів ДЕК в основному правильні.

«Задовільно» (61-75 балів). Тема роботи в основному розкрита, але є численні недоліки змістового характеру:

- теоретичний розділ має реферативний характер, не містить аналізу підходів до висвітлення проблем,
- заявлених у темі кваліфікаційної роботи;
- в аналітичній частині спостерігається надлишок елементів описовості;
- висновки сформульовані з надмірною узагальненістю;
- добір інформаційно-ілюстративних матеріалів (таблиці, графіки, схеми тощо) не завжди вмотивований;
- є зауваження щодо оформлення роботи;

- подані в роботі авторські емпіричні наукові положення і пропозиції щодо їх практичного використання обґрунтовані непереконливо;
- рецензія та відгук наукового керівника містять суттєві зауваження;
- не всі відповіді на запитання членів ДЕК правильні.

«Незадовільно» (1-60 балів). Тема роботи розкрита поверхово, є такі недоліки:

- зміст роботи не відповідає темі;
- немає огляду сучасних літературних джерел з обраної теми;
- аналіз виконаний поверхово;
- у роботі переважають описовість і реферативність, відсутня системність;
- висновки не видаються достовірними;
- фактичний (ілюстративний) матеріал дослідження не паспортизований;
- є численні зауваження щодо оформлення роботи;
- рецензія та відгук наукового керівника містять принципові зауваження;
- відповіді на запитання членів ДЕК неточні, неповні або неправильні.

Кваліфікаційна робота **до захисту не допускається**, якщо:

- робота подана науковому керівникові на перевірку або на будь-який подальший етап проходження з порушенням термінів, установлених графіком навчального процесу і графіком написання кваліфікаційних робіт;
- робота написана на тему, своєчасно не затверджену в установленому порядку;
- робота виконана несамотійно;
- структура роботи не відповідає вимогам;
- зміст роботи не розкриває її теми;
- робота вкрай недбало або неправильно оформлена;
- немає відгуку наукового керівника або рецензії.